

MERKONOMISTA TRADENOMIKSI?

Selvitys merkonomien jatkokoulutustarpeista ja työllistymisestä

Ammattikorkeakoulun opinnäytetyö

Liiketalouden koulutusohjelma

Visamäki 6.5.2010

Tuula Parkkinen

Liiketalouden koulutusohjelma
Hämeenlinna

Työn nimi Merkonomista tradenomiksi?
Selvitys merkonomien jatkokoulutustarpeista ja työllistymisestä

Tekijä Tuula Parkkinen

Ohjaava opettaja Helena Turunen

Hyväksytty _____._____.20_____

Hyväksyjä

VISAMÄKI

Liiketalouden koulutusohjelma

Laskentatoimi ja rahoitus

Tekijä	Tuula Parkkinen	Vuosi 2010
Työn nimi	Merkonomista tradenomiksi? Selvitys merkonomien jatkokoulutustarpeista ja työllistymisestä	

TIIVISTELMÄ

Kaupallisen alan koulutuksessa merkonomin tutkinnolla on pitkät ja vahvat perinteet. Voitaneen sanoa, että ennen tämä tutkinto antoi yleispätevyyden hyvin moniin liiketalouden ja hallinnon alan töihin. Ammattikorkeakoulut alkoivat kouluttaa tradenomeja 1990 -luvulla muun muassa liiketalouden koulutusohjelmassa merkonomien jatkokoulutuksena. Ensimmäiset tutkinnon suorittaneet valmistuivat 1995. Työmarkkinoille kehittyi uusi tilanne: merkonomien lisäksi samoja työpaikkoja tavoittelivat myös esimerkiksi ammattikorkeakoulututkinnon suorittaneet tradenomit. Tähän opinnäytetyöhön liittyvällä tutkimuksella haluttiin selvittää, kokevatko merkonomi- ja tradenomiopiskelijat tarvitsevansa lisäkoulutusta työmarkkinoilla menestymistä silmällä pitäen sekä millaisissa tehtävissä he halusivat työskennellä tulevaisuudessa. Opinnäytetyön toimeksiantajana toimi merkonomeja kouluttava Forssan ammatti-instituutti.

Tähän opinnäytetyöhön liittyvä tutkimusosa toteutettiin merkonomi- ja tradenomiopiskelijoille sekä liiketalouden työnantajille suunnatulla kyselyllä. Forssan ammatti-instituutissa kysely kohdistettiin toisen ja kolmannen vuoden taloushallinnon ja markkinoinnin merkonomiopiskelijoihin. Hämeen ammattikorkeakoulussa kohteena olivat vastaavasti laskentatoimen aikuislinjan tradenomiopiskelijat. Työelämäsektorilta tutkimukseen valittiin mukaan Hämeen talousalueen taloushallinnon työnantajia. Tutkimuksen kautta todettiin työnantajien arvostavan alan perustutkintoa, ja merkonomien säilyttäneen edelleen vahvan asemansa työmarkkinoilla, joskin myös tradenomien asema tulevaisuudessa tulee vahvistumaan. Tradenomitutkinnon tuoreuden takia varsinaista tutkintojen välistä kilpailutilannetta työpaikoista ei todettu. Työmarkkinoilla ei ole vielä kovin paljon tarjolla eläköitymisen kautta vapautuneita aiemmin merkonomin pätevyydellä täytettyjä työpaikkoja, ja uusia työpaikkoja ei alalle ole syntynyt kovin paljon.

Avainsanat Merkonomi, tradenomi, aikuiskoulutus, työllistyminen, jatko-opinnot, työnantajat

Sivut 41 s. + liitteet 6 s.

Visamäki
Degree Programme in Business Economics

Author	Tuula Parkkinen	Year 2010
Subject of Bachelor's thesis	From a Business College Graduate to a Graduate from the University of Applied Sciences A Survey of Business College Graduates' Needs for Further Studies and Their Employment Situation	

ABSTRACT

The diploma of Vocational Qualification in Business and Administration has very long and strong traditions in business education. It can be said that previously this diploma gave a general qualification to many jobs in the field of business and administration. In 1990s Universities of Applied Sciences began to educate Bachelors of Business Administration as further education to Vocational Qualification in Business and Administration. The first Bachelors of Business Administration graduated in 1995. The labour market faced a new situation: Both Bachelors of Business Administration and business college graduates with Vocational Qualification in Business and Administration applied for the same jobs. The aim of this thesis was to find out what the students of Diploma Programme in Business and Administration and the students of the Degree Programme in Business and Administration think about further education in view of their future success in the labour market. In addition, the aim was to find out what kind of tasks they wanted to do in future. This thesis was commissioned by Forssa Institute of Vocational Education, Business and Administration.

A method used in this thesis was an inquiry aimed at the students of Vocational Qualification in Business and Administration in Forssa, the adult students of Bachelor of Business Administration at Visamäki and employers in Kanta-Häme. This survey revealed that employers appreciate the diploma of Vocational Qualification in Business and Administration and people who have this diploma do have a strong position in the labour market, although the degree of Bachelor of Business Administration will have more and more influence in future. Because the degree of Bachelor of Business Administration is still quite new there was not any visible competition between diplomas and degrees. In business there are not many jobs available through retirements at the moment, but in the future the situation might be different.

Keywords Business College Graduate, Bachelor of Business Administration, adult education, further studies, employers

Pages 41 p. + appendices 6 p.

SISÄLLYS

1	JOHDANTO.....	1
2	AIKUINEN OPPIJANA.....	2
2.1	Aikuisopiskelijoiden profiilit	2
2.2	Elinikäinen oppiminen	3
2.3	Oppimiseen vaikuttavia tekijöitä.....	7
2.4	Opintojen ohjaus	9
3	MERKONOMIN JA TRADENOMIN TUTKINTOJEN SISÄLTÖ	11
3.1	Merkonomin tutkinto.....	11
3.1.1	Tutkinnon sisältö	11
3.1.2	Oppilaitoksen näkemyksiä merkonomiopinnoista.....	12
3.1.3	Jatko-opintokelpoisuus	13
3.2	Tradenomin tutkinto.....	13
3.2.1	Tutkinnon sisältö ja jatko-opintokelpoisuus.....	14
4	MERKONOMIEN JA TRADENOMIEN TYÖLLISTYMINEN.....	16
4.1	Merkonomien työllistymissektorit ja työtehtävät.....	16
4.2	Tradenomien työllistymissektorit ja työtehtävät.....	17
5	MERKONOMI- JA TRADENOMIOPISKELIJOILLE SEKÄ LIIKETALOUDEN TYÖNANTAJILLE SUUNNATTU KYSELY	19
5.1	Merkonomiopiskelijoille suunnattu kysely	19
5.2	Tradenomiopiskelijoille suunnattu kysely	20
5.3	Liiketalouden työnantajille suunnattu kysely.....	21
6	MERKONOMI- JA TRADENOMIOPISKELIJOILLE SEKÄ TYÖNANTAJILLE SUUNNATTUJEN KYSELYJEN TULOKSET JA NIIDEN TARKASTELU	22
6.1	Merkonomiopiskelijat	22
6.1.1	Vastaajien pohjakoulutus.....	22
6.1.2	Opiskelijoiden valmistumisen jälkeiset suunnitelmat ja tietämys oman alan työllistymisestä ja jatkokoulutuksesta	23
6.2	Tradenomiopiskelijat.....	27
6.2.1	Vastaajien pohjakoulutus ja nykyinen elämäntilanne	28
6.2.2	Oman alan jatkokoulutusmahdollisuudet	28
6.2.3	Koulutusta vastaavat työllistymismahdollisuudet	29
6.3	Työnantajat.....	30
6.3.1	Työyhteisössä toimivien työntekijöiden koulutus, työtehtävät ja lisäkoulutus.....	30
6.3.2	Työntekijöihin liittyvät odotukset rekrytointitilanteessa.....	32
6.4	Kyselyjen luotettavuuden arviointi	32
7	MERKONOMIEN JATKOKOULUTUSTARVE JA TYÖELÄMÄÄN SIJOITTUMINEN TEHDYN TUTKIMUKSEN PERUSTEELLA AIKUISOPPIJAN NÄKÖKULMASTA	34
7.1	Aikuisopiskelun kantavat voimat ja ”kompastuskivet”	35
8	JOHTOPÄÄTÖKSET	38

LÄHTEET	40
---------------	----

Liite 1. Kyselylomake merkonomiopiskelijoille

Liite 2. Kyselylomake tradenomiopiskelijoille

Liite 3. Kyselylomake työnantajille

1 JOHDANTO

Ajatus tähän opinnäytetyöhön syntyi tekijän oman kokemuksen kautta. Opinnäytetyöhön liittyvän tutkimuksen tavoitteena on selvittää, mitä opiskelijat ajattelevat työllistymismahdollisuuksistaan sekä lisäkoulutuksen tarpeesta. Kannattaako merkonomin hankkia myös tradenomin pätevyys? Työ painottuu aikuisopiskelijanäkökulmaan. Työhön liittyvällä tutkimuksella haluttiin myös selvittää, onko merkonomi ja tradenomi - tutkinnoissa vastakkainasettelua opiskelijoiden ja työmarkkinoiden näkökulmista katsottuna. Tutkimus toteutettiin merkonomi- ja tradenomiopiskelijoille sekä liiketalouden työnantajille suunnatun kyselyn avulla. Tutkimusongelma kiteytettiin kahteen pääkysymykseen ja niitä täydentäviin alakysymyksiin.

Tutkimusongelman ensimmäinen pääkysymys: Millaisina opiskelijat, eritoten aikuisopiskelijat, näkevät tulevaisuuden työllistymismahdollisuutensa?

- Kokevatko he tarvitsevänsä tai haluavansa lisäkoulutusta, esimerkiksi ammattikorkea- tai korkeakouluopintoja?
- Missä tehtävissä he haluaisivat työskennellä tai uskovat työskentelevänsä noin viiden vuoden kuluttua?

Tutkimusongelman toinen pääkysymys: Millä tavoin työnantajat arvostavat merkonomin ja tradenomin tutkintoja?

- Missä tehtävissä nämä molemmat taloushallinnon ammattilaiset työskentelevät?
- Millaista koulutusta kunkin tehtävän hoito työnantajien mielestä edellyttäisi?

Tämän opinnäytetyön toimeksiantajana toimi Forssan ammatti-instituutti, joka kouluttaa sekä markkinointi- että laskentamerkonoimeja. Instituutin kaupan ja hallinnon yksikkö kiinnostui tutkimuksesta, koska merkonomin tutkintoa ollaan tulevaisuudessa muuttamassa yhä enemmän vastaamaan laskentatoimen suorittavan tason vaatimuksia. Toimeksiantajan odotukset tässä opinnäytetyössä kohdistuivat lähinnä työnantajanäkökulmaan sekä opiskelijoiden jatko-opintosuunnitelmiin.

Tietoperustana opinnäytetyössä käytettiin Opetushallituksen määritelmiä merkonomin ja tradenomin tutkintojen sisällöstä sekä merkonomien ja tradenomien ammattiliitoista saatavaa materiaalia. Lisäksi toimeksiantaja on toimittanut aiheeseen liittyvää materiaalia. Keskeistä oli myös kyselyistä saatava analysoitava tieto.

Työn tukemisesta ja yhteistyöstä kiitän Forssan ammatti-instituuttia ja sen edustajia Merja Lyytikäistä ja Päivi Nummelaa sekä opinnäytetyötä ohjannutta opettajaa Helena Turusta. Erityiset kiitokset ansaitsee oma perheeni, joka on omalla panostuksellaan ja kannustuksellaan auttanut minua viemään tämän prosessin läpi.

2 AIKUINEN OPPIJANA

Tilastokeskus suoritti vuonna 2000 tutkimuksen aikuiskoulutukseen osallistumisesta koskien avoimen yliopiston opiskelijoita. Tutkimukseen osallistui 106 opiskelijaa, ja tutkimusaineisto koostui opiskelijoiden kirjoittamista ohjeistetuista koulutuselämäkerroista. Opiskelijoiden ikä vaihteli 14-75 vuoden välillä, mutta heistä suurin osa sijoittui 20-50 ikävuoden välille. Heistä kolme neljäsosaa oli naisia. Naimattomien opiskelijoiden osuus oli tuolloin suurempi verrattuna perheellisiin, työssäolevia toimihenkilöitä oli myös huomattavasti enemmän kuin työttömiä. Samalla havaittiin, että useampi kuin joka neljäs avoimessa yliopistossa opiskeleva oli samanaikaisesti päätoimisena opiskelijana jossain muussa oppilaitoksessa. Alueellisesti avoimessa yliopistossa kirjoilla olevia asui eniten pääkaupunkiseudulla ja ruuhka-Suomessa, vähiten opiskelijoita oli Kainuussa. (Jauhiainen 2003, 177.)

2.1 Aikuisopiskelijoiden profiilit

Tutkimuksessa mukana olleet opiskelijat jaettiin tulosten perusteella neljään opiskelijatyyppiin: perinteiset opiskelijat, nuoret kouluttautujat, hyväosaiset ja suurkuluttajat. Perinteisten opiskelijoiden ryhmä koostui keski-ikäisistä maaseutujen ja taajamien perheellisistä naisista. He ovat ammatillisen koulutuksen saaneita, työelämässä mukana olevia ja pitkänlinjan opiskelijoita. Heidän kohdallaan opiskelu kytkeytyi elämänmuutosten ja kriisien hallintaan ja käsittelyyn sekä pyrkimykseen saada mielekkäämpi työ entisen tilalle. Heille opiskelu ja itsensä kehittäminen merkitsivät kokonaista elämäntapaa. (Jauhiainen ym. 2003, 186.)

Nuoriksi kouluttautujiksi luokiteltiin nuoret, naimattomat kaupunkilaiset opiskelijanaiset. Heidän kotitaustalleen tyypillistä oli ”opiskelijaperinnön” saaminen, toisin sanoen opiskelu on heille luonnollinen ja itsestään selvä osa elämää ja tulevaisuutta. He suuntautuvat kohti yliopisto-opintoja ja kokevat opiskelun välttämättömyytenä kehityksen mukana pysymisessä ja akateemisella uralla etenemisessä. Heidän opintojaan siivittää myös tietynlainen kunnianhimo. He muistuttavat varsinaisia korkeakouluopiskelijoita ja poikkeavat tyypillisistä aikuisopiskelijoista. (Jauhiainen ym. 2003, 186.)

Suurkuluttajien ryhmä muistuttaa nuoria kouluttautujia. He ovat iältään melko nuoria, päätoimisia opiskelijoita, jotka eivät ole vielä työelämässä mukana. He opiskelevat ahkerasti useita eri oppiaineita, mutta eivät välttämättä vielä ole valinneet omaa alaansa. Heidän tavoitteenaan on tutkinnon suorittaminen ja sitä kautta oman aseman vahvistaminen työmarkkinoita silmällä pitäen. Hyväosaiset opiskelijat ovat parhaassa työiässä olevia, kaupungissa asuvia ja pitkälle koulutettuja, suurituloisia toimihenkilöitä. He tavoittelevat opiskelun avulla korkeampia ansioita, liikkuvuutta työelämän suhteen sekä keinoja hallita työelämässä jatkuvasti tapahtuvia muutoksia. Samalla he ”altistuvat” jatkuvan opiskelun avulla itsensä kehittämisen pakkoon ja yksilölliseen kilpailuun. Opiskelu on heille eräänlainen ”henkivakuutus” tulevaisuuden riskien varalle. (Jauhiainen ym. 2003, 187.)

Tutkimustuloksissa todetaan, että jokaiselle yllämainitulle opiskelijatyypille yhteisesti on tyypillistä se, että opiskelu merkitsee elämän ja tulevaisuuden riskien hallintaa epävarmuuden ja kilpailun sävyttämässä modernissa yhteiskunnassa. Työelämässä ajan tasalla pysyminen vaatii jatkuvaa kouluttautumista tai ainakin valmiutta sellaiseen. Toisten opiskelu suuntautuu kohti selkeästi asetettuja ura- ja tutkintotavoitteita, toiset ovat luoneet siitä itselleen eräänlaisen pelastusrenkaan oman elämänsä hallintaan ja kriisien käsittelyyn. Opiskeluun tuo oman leimansa mukaan myös jatkuvasti kiristynyt kilpailu opiskelupaikoista, varsinkin tutkintoon suuntautunutta koulutusta järjestävien oppilaitosten kohdalla. Avoimen yliopiston tarjonta ja kysyntä ovat tässä kohtaa lisääntyneet, koska siten yritetään taata mahdollisimman monelle taustasta ja koulutustasosta huolimatta mahdollisuus opiskeluun ja itsensä kehittämiseen. (Jauhiainen ym. 2003, 188–189.)

2.2 Elinikäinen oppiminen

Tutkijoiden mukaan elinikäisellä oppimisella tarkoitetaan yleisesti ottaen inhimillisten voimavarojen jatkuvaa kehittämistä kunkin yksilön omilla ehdoilla ja omalla vastuulla. Haittana tässä ajattelussa tutkijat näkevät sen, että yhteiskunnassa heräisi ajatus siitä, että koulutustarjonta tulisi ensisijaisesti tarjota niille, joiden uskottaisiin siitä eniten hyötyvän ja joiden työpanoksen kehittäminen eniten hyödyttäisi itse yhteiskuntaa. Samalla yksilön menestys riippuisi siitä, kuinka paljon kukin on panostanut omien voimavarojensa kehittämiseen. Siten menestys voitaisiin katsoa olevan yksilön omaa ansiota ja menestymättömyys puolestaan kunkin oma vika. Tätä nykyä elinikäisen oppimisen periaate on kuitenkin laajennettu kosketamaan koko väestöä. (Silvennoinen & Tulkki 1998, 9-10.)

Vuosi 1996 julistettiin Euroopan neuvoston toimesta ”elinikäisen oppimisen vuodeksi Euroopassa”. Tavoitteina oli edistää yksilöiden henkilökohtaista kehittymistä ja aloitteellisuutta, heidän sopeutumistaan työelämään ja yhteiskuntaan ja demokraattisiin päätöksentekoprosesseihin osallistumista. Lisäksi yhtenä tavoitteena oli edistää ihmisten kykyä sopeutua taloudellisiin, sosiaalisiin ja teknologisiin muutoksiin. Eräänlaiseksi teesiksi nostettiin ”elinikäisestä oppimisesta todellisuutta kaikille”. (Silvennoinen & Tulkki 1998, 9.)

Arkipäivän huomaamatonta tekemällä oppimista tapahtuu Silvennoisen ja Tulkin mukaan muun muassa kotiaskareissa, harrastuksissa, poliittisen osallistumisen instituutioissa sekä työelämässä. Myös media on hyvin keskeisessä asemassa elämysten, kokemusten ja tiedon välittäjänä. Ihmisten ei välttämättä edes tarvitse nykyään poistua kotoaan oppiakseen eri asioita. Itseopiskelu puolestaan on jo arkipäivän huomaamatonta oppimista systemaattisempaa tiedonhankkimista ja harjaantumista. Monet saattavat opiskella jopa vuosikymmeniä ilman tarvetta saada muodollisia todisteita taidoistaan, toiset puolestaan käyttävät erilaisten koulutusorganisaatioiden palveluja hankkiakseen muodollisen pätevyyden opintojensa päätteeksi. Tähän viitaten Silvennoinen ja Tulkki herättävät myös kysymyksen siitä, perustuuko muodolliseen koulutusjärjestelmään kuuluvien laitosten ylivertaisuus niiden monopolistiseen oikeuteen myöntää yleisesti arvostet-

tuja todistuksia. Jos näin on, ovatko oppimistulokset sitten välttämättä tehokkaita ja onko opitulle käyttöä ”todellisessa” elämässä? Toisaalta koulutuspoliitikasta vastaavat ovat joutuneet toteamaan, ettei muodollinen järjestelmäkoulutus yksinään riitä oppimiseen, vaan koko ihmisen elämä on nähtävä pitkänä oppimisprosessina. (Silvennoinen & Tulkki 1998, 15–16.)

Elinikäinen oppiminen ja siihen liittyvät odotukset ulottuvat monille eri yhteiskunnan sektoreille. Talouselämä haluaa oppimisen hyödyttävän tuotantoa, sen tehostamista ja kilpailukyvyn lisäämistä. Mikäli länsimainen uudistuva yhteiskunta ei pysty vastaamaan ajan tuomiin haasteisiin, sen seurauksena oletetaan työttömyyden kasvavan ja tuotannon siirtyvän halvempiin maihin, mikä puolestaan hidastaa kansantalouden suotuista kehitymistä. Kasvatusalan näkemys elinikäisestä oppimisesta korostaa oppimisen sisältöä: koulutusta ei voi pelkästään valjastaa elinkeinoelämän palvelukseen, vaan se on tärkeä osa ihmisyyttä. Toisaalta on muistettava, että tutkimukset vanhenevat suhteellisen nopeasti, ja työmarkkinoilla pysyäkseen ihmisten on oltava valmiina lähes jatkuvaan kouluttautumiseen. (Silvennoinen & Tulkki 1998, 121–122, 196.)

Kääntöpuoli elinikäisen oppimisen ajatteluun tuodaan esille Suomen akatemian Life as Learning -tutkimusohjelman raportissa. Elinikäinen oppiminen ja sen alakohtana aikuiskoulutus tähtäisivätkin enemmän yksilön identiteettipääoman kartuttamiseen ja olisivat eräänlaisia apuvälineitä minän muokkaamiseen. Nuoremmille ihmisille tällainen jatkuva ”muutosten käymistila” on tutkijoiden mukaan huomattavasti helpompi omaksua kuin vanhemmalle sukupolvelle. Nuoret kokevat muutokset, esimerkiksi ammatin, työn ja asuinpaikan vaihtamisen, enemmän eräänlaisena jännittävänä seikkailuna ja mahdollisuuksina, kun taas vanhempi polvi on tottunut ajattelemaan vastaavia elämäänsä kuuluvia asioita pysyvimmiksi. Näin ollen heidän on myös hankalampaa sopeutua ajatukseen itsensä jatkuvasta kehittämisestä. (Mäkinen, Olkinuora, Rinne & Suikkanen 2006, 38-39.)

Tutkijat ovat raportissaan tulleet siihen tulokseen, että elinikäisestä oppimisesta puhuttaessa aikuisuus luetaan elämänvaiheeksi, jonka kohtalokkaimpana virheenä on paikalleen juuttuminen. Aikuisopiskelijasta muodostetaan helposti kuva, jonka mukaan oppijan tulee olla aktiivinen toimija, jonka tärkein päämäärä on ”luoda itseään jatkuvasti” ja elää mieluummin tulevaisuudessa kuin nykyhetkessä. Vaarana tässä ajattelussa tutkijat tuovat esille sen, että aikuisista ihmisistä muodostuu helposti kuva ilman ”omaa historiaa”. Kun oletetaan, että jokaisella pitää olla mahdollisuus kouluttautua yhä uudelleen ja vaihtaa ammattia työelämän tarpeet huomioiden, yksilölle alkaa kehittyä ahdistus ja syyllisyys siitä, ettei hän kykenekään muuttamaan elämäänsä toivotulla tavalla, kuten hän olettaa muiden kykenevän. Tästä syystä yksilö ehkä kuvittelee epäonnistuneensa, ja sen seurauksena kenties joutuu turvautumaan toisenlaisiin keinoihin. Tällaisia keinoja voivat olla terapia tai jopa lääkitys, joiden avulla yksilö taas saadaan tuntemaan itsensä muiden vertaiseksi ”yhteiskunnan pyörityksessä”. (Mäkinen ym. 2006, 39-40.)

”Elinikäisen oppimisen toinen sukupolvi - unohtuiko jotain?” -artikkelissa verrataan perinteistä kasvatus- ja koulutusnäkemystä elinikäiseen oppimiseen. Perinteisen menetelmän kohderyhmänä ovat oppilaat tai opiskelijat,

elinikäisen oppimisen periaatteessa kohderyhmäksi määritellään asiakas, ihminen, yksilö tai oppija. Opettajan rooli perinteisessä menetelmässä on toimia kasvattajana tai kouluttajana, kun taas elinikäisessä oppimisessa opettaja toimii ohjaajana, fasilitaattorina, mentorina, valmentajana, konsulttina tai tuutorina. (Tuomisto ym. 2003, 53.)

Mielenkiinnon kohteena ja toiminnan lähtökohtana kasvatuksen ja koulutuksen rintamalla ovat itse oppimistulos ja yhteiskunnan tai organisaation tarpeet, kun taas elinikäisessä oppimisessä mielenkiintoa herättää itse oppimisprosessi ja sen myötä oppimisen tärkeys. Toiminnan lähtökohtina ovat yksilön tai ryhmän tarpeet. Oppimistarpeiden lähtökohtina toimivat perinteisesti koulututkinnot, mutta elinikäisen oppimisen lähtökohtia ovat puolestaan käytännön tilanteet ja niihin liittyvät kontekstit. Perinteisen menetelmän suunnittelu on keskitettyä, siinä korostuu koulutus-, koulu-, oppiaine- ja opetussuunnitelmakeskeisyys sekä selvä työnjako koulutusorganisaatioiden kesken. Voidaan myös puhua opetustarjonnasta. Elinikäisen oppimisen ajattelun suunnittelu on hajautettua, menetelmälle ominaisia ovat ”luonnolliset” oppimisympäristöt, oppimisympäristöjen luominen, erilaiset organisaatiot, kilpailuttaminen ja ongelma- ja projektikeskeisyys. Tällä sektorilla opintojen suhteen pätee niin sanottu kysyntämalli. (Tuomisto ym. 2003, 53.)

Professori Risto Rinne (2003) Turun yliopistosta toteaa, että elinikäinen oppiminen teki mahtipontisen paluun 1990-luvun loppupuolella eri järjestöjen julkilausumiin, ja se esitettiin eräänlaisena ”ihmerohkona” erilaisten yhteiskunnallisten muutosten hallitsemisessa ja selviytymisessä tulevaisuuden yhä monimutkaistuvassa maailmassa. Muiden muassa OECD, Euroopan Unioni ja Unesco ovat jatkaneet työtään elinikäisen oppimisen idean kehittämisestä. Nämä järjestöt ovat kukin tahollaan korostaneet voimakkaasti kaikkinaisen oppimisen merkitystä sekä sen tunnistamis- ja tunnustamisjärjestelmien luomista. Tämänhetkinen käsitys elinikäisestä oppimisesta kiinnittää Rinteen mukaan entistä vähemmän huomiota muodollisten koulutusinstituutioiden rooliin. Lähtökohtana on korostaa arjen oppimista, kuten myös Silvennoinen ja Tulkki totesivat. Suomalaisen elinikäisen oppimisen strategia korostaa sitä, että oppimisesta muodostuu ihmiselle elinikäinen toimintatapa ja ihmisten asenne oppimista kohtaan säilyy myönteisenä. Merkittävimmäksi tekijäksi on noussut ammattitaitoa kehittävä oppiminen. (Kauppi, Kontiainen, Manninen & Puurula 2003, 13-15.)

Euroopan yhteisöjen komissio asettaa valmisteluasiakirjassaan ”*Elinikäinen oppiminen*” 2000 -luvulle kuusi tärkeäksi katsottua aihetta. Aihetta koskevassa eurooppalaisessa strategiassa olisi pyrittävä

- Takaamaan yleiset ja jatkuvat oppimismahdollisuudet niiden taitojen hankkimiseksi ja kohentamiseksi, joita tarvitaan osaamisyhteiskunnan toimintaan osallistumiseksi.
- Lisäämään huomattavasti investointeja henkilöresursseihin, jotta Euroopan tärkein voimavara, ihmiset, saadaan asetettua etusijalle.
- Kehittämään tehokkaita opetus- ja oppimismenetelmiä elinikäistä ja elämänlaajuista oppimista varten.

- Parantamaan merkittävästi tapoja, joilla varsinkin epäviralliseen ja arkioppimiseen osallistumista ja niistä saatuja oppimistuloksia ymmärretään ja arvostetaan.
- Varmistamaan, että kaikki saavat helposti korkealaatuisia tietoja ja neuvoja opiskelumahdollisuuksista kaikkialla Euroopassa ja kaikissa elämänvaiheissa.
- Tarjoamaan mahdollisuus elinikäiseen oppimiseen mahdollisimman lähellä oppijaa, omassa yhteisössä, mitä tuetaan tarvittaessa tietoteknisillä välineillä. (Kauppi ym. 2003, 24.)

Opetusministeriön alaisuuteen kuuluva aikuiskoulutuksen kokonaisuudistuksen johtoryhmä (AKKU) ryhtyi vuonna 2008 selvittämään ammatillisesti suuntautuneen aikuiskoulutuksen tarjontaa. Tämän työryhmän työ ulotettiin jatkumaan vuoden 2010 loppuun saakka. Työryhmän tehtäviksi asetettiin laatia selvitykset ja ehdotukset siitä, miten ammatillisen koulutuksen tutkintojärjestelmiä ja muuta lisä- ja täydennyskoulutusta voitaisiin kehittää niin, että ne vastaisivat paremmin työelämän ja aikuisväestön tarpeita elinikäisen oppimisen periaatteella. Tarkoituksena olisi myös tehostaa aikaisemman ja muualla hankitun osaamisen hyväksilukemista osana meneillään olevaa tutkintoa. Lisäksi haluttiin parantaa aliedustettujen ryhmien, kuten maahanmuuttajien, puutteellisen tai jo vanhentuneen tutkinnon suorittaneiden, pienten ja keskisuurten- ja maatalousyrittäjien sekä lyhyissä ja määräaikaisissa työsuhteissa toimivien koulutusmahdollisuuksia. Yhtenä tavoitteena oli myös edistää työpaikalla tapahtuvaa opiskelua sekä työn ja koulutuksen joustavaa vuorottelua. (Opetusministeriö 2009.)

AKKU-johtoryhmän väliraportti käsiteltiin hallituksen iltakoulussa 23.4.2008. Raportissa korostetaan edellä asetettujen tavoitteiden lisäksi seuraavia näkökohtia:

- Yksilöiden ja yritysten käyttöön kehitetään kattavia ja koordinoituja elinikäistä oppimista tukevia ohjaus- ja neuvontapalveluja, ja niiden saatavuutta parannetaan siten, että nämä palvelut ovat saatavina myös sähköisinä työvoimatoimistojen ja oppilaitosten käyttöön.
- Aikuiskoulutuksen kokonaisuus muodostuu työvoimapolitiisesta, omaehtoisesta ja henkilöstökoulutuksesta, jonka tavoitteena on selkiyttää aikuiskoulutuksen eri muotojen välisiä suhteita, tehtäviä, tavoitteita, toimintamuotoja ja kohderyhmiä.
- Vahvistetaan ammatillisen ja korkeakoulutasoisen aikuiskoulutuksen työelämälähtöisyyttä sekä laadunvarmistusta erityisesti työpaikoilla tapahtuvan opiskelun suhteen.
- Valtion rahoitus on saatava paremmin kannustamaan koulutuksen järjestäjiä.
- Ammatillisen aikuiskoulutuksen näyttötutkintojärjestelmää kehitetään niin, että se edistää tutkintojen ja tutkintojen osien suorittamista.
- Julkisen sektorin ja työnantajan yhteiseen rahoitukseen ja resursointiin perustuvien koulutusmuotojen käyttöä, kuten työvoimapolitiittinen aikuiskoulutus, yhteishankintakoulutus, oppisopimuskoulutus ja muut työelämäläheiset koulutusmuodot, tulisi laajentaa ja monipuolistaa.
- Oppisopimustyyppinen koulutus voitaisiin sisällyttää myös korkeakoulujen täydennyskoulutukseen.

- Tavoitteena on kehittää yliopistojen ja ammattikorkeakoulujen koulutusta siten, että tarjolla on riittävästi työikäisen aikuisväestön tarpeisiin vastaavia ja työn ohella tapahtuvaan opiskeluun soveltuvia koulutusmahdollisuuksia. Samalla avoimen ammattikorkeakoulun ja yliopiston tarjontaa on tarkoitus monipuolistaa vastaamaan nykyistä paremmin työelämän ja työikäisen aikuisväestön korkeakoulutasoisen aikuiskoulutuksen kysyntää.
- Aikuiskoulutuksen tuki- ja etuusjärjestelmiä on selkiytettävä ja yksinkertaistettava niin, että yksilöillä on mahdollisuus kouluttautua aktiivisesti työmarkkina-asemasta riippumatta eri elämäntilanteissa. Kehitettäviä kohteita ovat muun muassa aikuiskoulutustuki ja mahdollisuus opiskella myös työttömyyspäivärahalla. Lisäksi selvitettäviä kohteita ovat myös työehtosopimuksiin liittyvät kannusteet sekä erilaisten koulutusseteli-, koulutustili- ja vakuutusmallien ja työelämän koulutusrahastojen käyttömahdollisuudet.
- Elinikäisen oppimisen edistäminen kuuluu myös yliopiston tehtäviin. Tämä on huomioitava myös yliopistojen rahoituskäytännöissä aikuisille kohdennetun rahoituksen tarkoituksenmukaisessa käytössä elinikäisen oppimisen tarpeita vastaavaksi.
- Aikuiskoulutuksen keskeisiä tehtäviä ovat työelämässä tarvittavan osaamisen vahvistaminen, työllistymisen edistäminen ja työttömyyden vaikutusten lieventäminen. Etenkin kiristyvän talouden sektorilla aikuiskoulutus on omiaan torjumaan lomautusten ja irtisanomisien vaikutuksia, koska ammatillisesti suuntautunut aikuiskoulutus palvelee koko yhteiskuntaa, ja ammatillinen osaaminen voidaan nähdä Suomen kilpailukyvyn perustana.
- Tavoitteena on, että 60 prosenttia aikuisväestöstä saataisiin vuosittain johonkin osaamista parantavaan koulutukseen, koska sekä työelämään tulevilla nuorilla että siellä mukana olevilla aikuisilla on oltava riittävän vahva osaamisperusta. Sen edellytyksenä on vähintään toisen asteen ammatillinen koulutus, ja yhä useammin vaaditaan myös moniammatillista osaamista. Tästä syystä kaikilla kansalaisilla tulee olla mahdollisuus elinikäiseen oppimiseen. (Opetusministeriö 2009, 10-24,31,43.)

2.3 Oppimiseen vaikuttavia tekijöitä

Aikuisoppiminen on alan asiantuntijan mukaan tehokkainta silloin, kun opiskelija

1. Todella haluaa ja tarvitsee kyseistä tietoa.
2. Tietää, miten soveltaa sitä käytäntöön.
3. Saa jonkinlaisen palkinnon siitä, että hallitsee kyseisen asian.
4. Voi käyttää pohjana omaa kokemustaan.
5. Saa oppia omaan tahtiinsa ja omalla tyylillään.
6. Joutuu koetukselle ja kyseenalaistetuksi.
7. Saa kannustusta.
8. Saa ohjaajalta opiskelijan yksilölliset tarpeet huomioivaa kohtelua. (Rogers 2004, 49-50.)

Aikuisopiskelun ”ensiasteleeksi” aikuiskouluttaja Jenny Rogers nimeää oppimaan oppimisen. Samalla hän asettaa kysymyksen siitä, voivatko aikuiset todella oppia oppimaan. Kysymykseensä hän vastaa itse myönteisesti. Samalla hän korostaa kokemuksen merkitystä oppimissuorituksen parantajana. Hän vetoaa siihen, että ne, jotka pitävät säännöllisesti yllä henkistä vireytään noudattamalla niin sanottua ”oppimisdieettiä” eli opiskelu on osa heidän elämäänsä, pärjäävät paremmin kuin ne, jotka eivät opiskele säännöllisesti. Tämä voidaan selittää myös sillä, että säännöllinen henkinen ponnistelu tuo mukanaan harjaantumisen ja lisääntyneen luottamuksen omiin kykyihin. (Rogers 2004, 49-50.)

Rogers käsittelee kirjassaan toiminnallisen ja itseohjautuvan oppimisen suuntauksia osana aikuisopiskelua. Toiminnalliselle oppimiselle on luonteenomaista ryhmässä työskentely. Tuolloin ryhmä opiskelijoita kokoontuu säännöllisesti pohtimaan jotakin käytännön ongelmaa. Menetelmä muistuttaa myös niin sanottua aivoriihiä työskentelyä. Opiskelijat lähtevät työstämään toisen esittämää ongelmaa tekemällä siihen liittyviä taitavia kysymyksiä, kyseenalaistamalla eri näkökohtia ja kannustamalla toisiaan ongelman ratkaisussa. Tarkoituksena on antaa ongelman esittäjälle uusia lähestymistapoja itse ongelmaan. Tämän jälkeen ongelman esittäjästä tulee vuorostaan muiden esittämien ongelmien kuuntelija. Vaikka tätä menetelmää käyttämällä itse oppimisprosessi voi olla melko ylimalkainen, huomio kiinnitetään vain hyödyllisiin ja asiallisiin ratkaisumalleihin. Tarkoituksena on enemmänkin se, että ryhmäläiset oppivat kuuntelemaan toisiaan tuomitsematta. Samalla he oppivat kannustamista ja kyseenalaistamista. (Rogers 2004, 51.)

Itseohjautuvan oppimisen periaatteena on, että oppija on itse vastuussa oppimisestaan. Itseohjautuva oppiminen aloitetaan opintosuunnitelman laatimisella. Jokaisen oppijan opintosuunnitelma (HOPS) on siis erilainen. Siihen sisällytetään kysymykset siitä, mitä kokemusta oppijalla on kyseiseltä alalta, mitä hänen vielä tulee tietää, mistä hän saa tarvittavat tiedot, miten hän pääsee päämääräänsä ja miten hän todistaa päässeensä päämääräänsä. Menetelmään sisältyy yleensä jonkinlainen projekti ja arviointi. Rogersin mukaan itseohjautuva oppiminen ei sovi niille, jotka kannattavat tiukkaa opinto-ohjelmaa ja opettajakeskeisyyttä. (Rogers 2004, 52-53.)

Aikuisopiskelijat ovat yleensä hyvin motivoituneita. Motiivit voidaan jakaa sekä ulkoisiin että sisäisiin motiiveihin. Ulkoisissa motiiveissa on kyse motivaatiosta, joka syntyy elämäntilanteesta, joka edellyttää uuden oppimista. Tavallisimpia ulkoisia motiiveja ovat muun muassa ylenemismahdollisuudet, uuteen työtehtävään vaaditun pätevyyden hankkiminen, parempi ansiotulo, muutoksessa mukana pysyminen ja tietoteknisten taitojen hankkiminen. Ulkoiset motiivit liittyvät useimmiten aineellisen hyvän tavoittelemiseen. Sisäiset motiivit liittyvät enemmän ihmisen sisäiseen elämään ja henkisten voimavarojen kohentamiseen. Jotkut haluavat nauttia toisten seurasta, etenkin yksinäisille ihmisille opiskelu voi olla ainut mahdollisuus tavata muita ihmisiä. Toiset pitävät opiskelua tärkeänä uuden identiteetin osatekijänä. He haluavat todistaa sekä itselleen että muille, että pystyvät tekemään jotakin sellaista, jota yleisesti ottaen pidetään vaikeana, esimerkiksi oppimaan kiinan kieltä. Osalle oppiminen on keino vastata johonkin kuviteltuun tai todelliseen puutteeseen, jonka vuoksi oppija on

voinut tuntea häpeää, esimerkkeinä tästä lukihäiriö tai uimataidon puuttuminen. Oppimisen onnistumiseen liitetään myös oppimisen ilo. (Rogers 2004, 29-32.)

2.4 Opintojen ohjaus

Asiantuntijat Helsingin yliopistosta määrittelevät opinto-ohjauksen seuraavasti: ”Opinto-ohjaus on toimintaa tai informaatiota, jolla helpotetaan osallistumista opintoihin, autetaan opiskelijaa jäsentämään opinnot suoritettavissa oleviksi tehtäviksi, tuetaan tehtävien suorittamista ja kehitetään samalla itseohjaavuutta.” (Hein, Nurmi & Paakkola, 1993, 175.)

Opintojen alkuvaiheessa opiskelijat saavat tavallisesti opinto-oppaan ja muuta materiaalia, josta käy ilmi opintojen luonne ja muoto, opiskelupaikka ja opintojen ajankohdat, opintosuunnitelma, lukujärjestys sekä tarvittava opintomateriaali. Usein materiaaliin liitetään myös tietoa käytännön harjoittelusta, tenttimisestä ja opintoneuvojan tavoittamisesta. Opintojen aloittaminen edellyttää usein asiantuntevan henkilön ja opiskelijoiden välistä kohtaamista joko ryhmä- tai henkilökohtaisella tasolla. Tuolloin opiskelijat saavat mahdollisuuden esittää opiskelua koskevia kysymyksiä ja saada niihin vastauksia. Samalla varmistetaan se, että opiskelijoilla on oikea käsitys opintojen toteutuksesta. Opintoneuvontaa voivat antaa siihen erikseen nimetyt ohjaajat (tuutorit) tai opettajat sekä toimisto- ja kirjasto-henkilökunta. Opintojen päävastuullisen järjestäjän tulee huolehtia siitä, että toimipisteissä annettava neuvonta on yhtä pitävää, ja lisätietoja tarvittaessa opiskelijoilla on oikea tietolähde tiedossaan. Myös opiskelijat voivat neuvoa toinen toisiaan. (Hein ym. 1993, 175-176.)

Opintoja aloittelevat opiskelijat tarvitsevat paljon ohjausta uusien (sähköisten) opiskelutyövälineiden käytössä. Näitä sähköisiä oppimisvälineitä ovat muun muassa oppimisalustat, sähköposti, erilaiset foorumit jne. Tätä nykyä jo huomattava osa opiskelusta toteutuu sähköisesti, joten opiskelijoiden perehdyttäminen heti alusta alkaen sähköisten kanavien käyttöön tekee opiskelusta mielekästä ja motivoivaa. (Hein ym. 1993, 176-177.)

Opintojen alussa jokaiselle opiskelijalle tulisi laatia henkilökohtainen opintosuunnitelma (HOPS) opintojen läpiviemiseksi. Tämä suunnitelma laaditaan joko opiskelijan ja opettajan yhteistyönä tai muun opinnoista vastaavan, esimerkiksi opintoneuvojan johdolla. HOPSin perustana ovat oppilaitoksen opetussuunnitelmat sekä opiskelijan aikaisemmat saavutukset, opinnot, työkokemus jne. HOPS huomioi opiskelijan aikaisemmat suoritukset suhteessa opintojen korvaavuuksiin, siihen merkitään opintojen suoritus aika ja -järjestys sekä mahdollisuudet suorittaa opintoja myös muissa oppilaitoksissa tai maininta vaihtoehtoisista opintojen suoritusmenetelmistä. HOPS voidaan tehdä kokonaan valmiiksi tai sitä voidaan aika ajoin täydentää opiskelun edetessä. (Hein ym. 1993, 185.)

Aikuiskoulutuksessa voidaan käyttää myös niin sanottua opintojen henkilökohtaistamista, joka vastaa perusopetuksessa käytettävää mukauttamista. Henkilökohtaistamisessa huomioidaan opiskelijan oma osaaminen ja sen tunnistaminen sekä kulloinenkin elämäntilanne. Henkilökohtaistamiseen

johtavia syitä voivat olla esimerkiksi fyysinen vamma tai sairaus, mielen-terveydelliset syyt sekä kaikki ne seikat, jotka ratkaisevasti vaikuttavat opintojen suorittamiseen. Henkilökohtaistamisen yhteydessä opiskelijan opiskelu- ja arviointimenetelmät sekä ohjaustoimet on suunniteltava erikseen. Opiskelijan kanssa selvitetään parhaiten hänelle sopivat oppimis- ja opetusmenetelmät sekä kartoitetaan hänen aikaisemmat oppimiskokemuksensa. Useinkaan ei tarvita kovin suuria toimenpiteitä, jotta opiskelusta saadaan opiskelijalle mieleinen kokemus. Henkilökohtaistamista ei voida soveltaa näyttöperusteisiin tutkintoihin. (Hämeen ammattikorkeakoulu, ammatillinen opettajakorkeakoulu 2010)

3 MERKONOMIN JA TRADENOMIN TUTKINTOJEN SISÄLTÖ

3.1 Merkonomin tutkinto

Suomen ensimmäinen merkonomeja kouluttanut oppilaitos, Raahen Porvari- ja Kauppakoulu, perustettiin kauppiasveljesten Johan ja Baltzar Fellmanin toimesta Raahen vuonna 1882. Porvarikoulu nimen alussa tarkoitti sitä, että koulun tehtävänä oli antaa paikkakunnan pojille hyvä yleissivistys. Kauppakoulu puolestaan merkitsi, että koulun tuli ohjata oppilaitaan kauppiaan ammattiin ja korkeatasoiseen ammattitaitoon. Koulun johtajaksi valittu maisteri Felix Heikel lähetettiin koulua varten perustetun rahaston kustannuksella tutustumaan vastaaviin oppilaitoksiin seitsemässä eri maassa. Raahen Porvari- ja Kauppakoulu vihittiin käyttöön Johan Fellmanin syntymäpäivänä 4.9.1882. Ensimmäisiin pääsykokeisiin osallistui 19 oppilasta. Opetuskieleksi tuli ruotsi. Suomenkielistä opetusta ruvettiin antamaan vuonna 1909. Aluksi koulussa oli kolme luokkaa; yksi valmistava ja kaksi kauppaluokkaa. Opiskeltavia aineita olivat kauppamaan-tieto ja -historia, matematiikka ja kauppalaskento, fysiikka, kemia ja tavaraooppi, kirjanpito ja konttorityöt sekä useita kieliä: ruotsi, suomi, saksa, englanti, venäjä ja ranska. (Vähäkangas 2007.)

Tällä hetkellä merkonomin tutkintoon johtavaa kaupallisen alan koulutusta antavat muun muassa eri ammattioppilaitokset ja -opistot, MJK-instituutti ja Markkinointi-instituutti, joka järjestää myös oppisopimuskoulutusta. (Markkinointi-instituutti 2009).

3.1.1 Tutkinnon sisältö

Nykyisin merkonomin tutkinto on toisen asteen kaupan ja hallinnon alan perustutkinto, jonka laajuus on 120 opintoviikkoa. Tutkinnosta käytetään myös nimitystä liiketalouden perustutkinto. Tutkinnon voi suorittaa joko päiväopiskeluna tai työn ohessa. Työn ohessa suoritettavat tutkinnot ovat näyttötutkintoja. Uudet opetushallituksen määrittelemät liiketalouden perustutkinnon perusteet astuivat voimaan 1.8.2009. Tutkinnon voi suorittaa joko peruskoulu- tai ylioppilas/amatillinen tutkinto -pohjalta. Peruskoulupohjaisen tutkinnon suorittamisaika on tavallisesti kolme vuotta, ylioppilaat tai amatillisen tutkinnon omaavat voivat suorittaa tutkinnon kahdessa vuodessa. Monissa oppilaitoksissa opiskelijalla on myös mahdollisuus yhtä aikaa sekä merkonomin että ylioppilastutkinnon eli niin sanotun kaksoistutkinnon suorittamiseen. Tuolloin opiskeluaika vaihtelee kolmesta neljään vuoteen. (Koulutusnetti 2009.)

Tutkintoon johtavaa koulutusta järjestetään seuraavissa koulutusohjelmissa:

- Asiakaspalvelun ja myynnin koulutusohjelma.
- Tieto- ja kirjastopalvelujen koulutusohjelma.
- Talous- ja toimistopalvelujen koulutusohjelma.

Opetushallituksen määrittelemät liiketalouden perustutkinnon tavoitteet tutkinnon suorittaneelle ovat:

- Monipuolinen ammattitaito ja sen jatkuva kehittäminen.
- Luotettavuus, laatu- ja tietoisuus, oma-aloitteisuus, asiakaspalvelu- ja yhteistyöhalukkuus.
- Tutkinnon myötä saatujen tietojen ja taitojen soveltamiskyky vaihtelevissa työelämän tilanteissa.
- Tehtäväkokonaisuuksien hallintakyky.
- Kyky toimia myynnin, kaupan, talouden, toimiston, kirjaston, julkishallinnon, pankkien ja vakuutusyhtiöiden eri tehtävissä.
- Liiketalouden ja talouden kannattavuuden osaamisen hallinta.
- Hyvät yhteistyö-, viestintä- ja tietotekniset taidot.
- Joustava ja luova toiminta myös kansainvälisessä ympäristössä sekä kielitaitoisuus.
- Keskeisen yritystoimintaan ja työsuhteisiin liittyvän lainsäädännön, turvallisuusasioiden, työn turvallisuuden, työkyvyn edistämisen ja kestävä kehityksen periaatteiden hallinta.
- Perusvalmiudet toimia itsenäisenä yrittäjänä liiketalouden ja kaupan alan lisäksi myös muilla aloilla.

Liiketalouden perustutkinnon, 120 opintoviikkoa, muodostavat tutkinnon ammatilliset, koulutusala-kohtaiset ja valinnaiset tutkinnon osat, työssäoppiminen, vähintään 20 opintoviikkoa lukuun ottamatta näyttötutkintoa, yrittäjyysopinnot, vähintään 5 opintoviikkoa, sekä opinnäyte, vähintään 2 opintoviikkoa. Tutkintoon sisältyy myös opinto-ohjausta vähintään 1,5 opintoviikkoa. Kaikille pakollisena tutkinnon osana on asiakaspalvelun 20 opintoviikon opintokokonaisuus. Muita pakollisia tutkinnon osia ovat äidinkieli, toinen kotimainen kieli, joko ruotsi tai suomi, vieras kieli, tavallisesti englanti, matematiikka, fysiikka ja kemia, yhteiskunta-, yritys- ja työelämä-tieto, liikunta, terveystieto sekä taide- ja kulttuuriaineet. Valinnaisia tutkinnon osia ovat ammattitaitoa täydentävien pakollisten tutkinnon osien valinnaiset lisäosat, ympäristötieto, tieto- ja viestintätekniikka, etiikka, kulttuurien tuntemus, psykologia ja yritystoiminta. (Opetushallitus 2009.)

Opetushallitus on listannut ammattitaitoa täydentävien tutkinnon osien, yhteisten opintojen, tavoitteisiin ja ammatillisten tutkinnon osien ammattitaitovaatimuksiin ja niiden arviointikriteereihin myös niin sanotun elinikäisen oppimisen avaintaidot. Elinikäisen oppimisen avaintaidoilla tarkoitetaan osaamista, jota tarvitaan jatkuvassa oppimisessa, tulevaisuuden ja uusien tilanteiden haltuunotossa sekä työelämän muuttuvissa olosuhteissa selviytymisessä. Ne ovat tärkeä osa ammattitaitoa ja kuvastavat yksilön älyllistä notkeutta ja erilaisista tilanteista selviytymistä. Näitä taitoja ovat oppiminen ja ongelmanratkaisu, vuorovaikutus ja yhteistyö, ammattietiikka sekä terveys, turvallisuus ja toimintakyky. (Opetushallitus 2009.)

3.1.2 Oppilaitoksen näkemyksiä merkonomiopinnoista

Opinnäytetyön toimeksiantajana toimivan Forssan ammatti-instituutin kaupan ja hallinnon alan opettajat Merja Lyytikäinen ja Päivi Nummela ovat sitä mieltä, että Opetushallituksen suunnitellut merkonomin tutkinnon muuttamiseksi käytännönläheisemmäksi ovat tervetulleita. Merkonomin tutkinnon laaja-alaisuuden pitäisi heidän mielestään kuitenkin säilyä.

Yhteistyö- ja vuorovaikutustaitoja, vastuuta hyvästä tuloksesta (laatu- toisuus) ei nykytutkinnossa Lyytikäisen ja Nummela mukaan painoteta riittävästi. Uudet opetussuunnitelmat tuovat heidän näkökulmastaan myös uusia haasteita itse opetukseen: opettajien pitäisi hankkia osaamista ”vaikka mihin”, koska valinnaisten tutkinnon osien osuus lisääntyy huomattavasti. Juuri tästä syystä pienillä kouluilla saattaa olla vaikeuksia tarjota opiskelijoille suurta valikoimaa valinnaisia tutkinnon osia. (Lyytikäinen & Nummela, 2009.)

Opiskelijoiden oppimistaidot ja motivoituneisuuden itse opintoihin ja sitä kautta työelämään Lyytikäinen ja Nummela näkevät ensiarvoisen tärkeinä. Opiskelijoiden tietotekniikkataidot ovat tätä nykyä jo suhteellisen hyvät, samoin vieraista kielistä englannin kielen osaaminen on usein aivan riittävää merkonomin tehtävissä. Sitä vastoin ruotsin kieli koetaan usein ”pakoruotsiksi” kaupallisissa opinnoissakin. Toisaalta vauhdikas opettaja tekee heidän mielestään aineesta kuin aineesta kiinnostavan. He uskovat, että teoria-aineiden opiskelun vaikeus, eli puutteet opiskelutekniikassa, ovat usein huonon motivoituneisuuden taustalla. Jotkin oppiaineet, kuten kansantalous, tuntuvat ilmeisen raskailta, kun taas markkinointi, mainonta ja siihen liittyvät ”muoti-ilmiöt” houkuttelevat nuoria ja ovat kiinnostavia. Opintoihin liittyen opiskelijat saavat hyödyllisiä ja tärkeitä taitoja ja tietoja myös oman elämänsä hallintaan. Tällaisia asioita ovat muun muassa talous- ja oikeusasiat. Erityisenä haasteena Lyytikäinen ja Nummela näkevät nuorempien, vasta peruskoulun päättäneiden opiskelijoiden, keskittymisvaikeudet, eli mikäli nuori ei ole tottunut peruskoulussa tarpeeksi syventymään johonkin asiaan, mikä tahansa opiskeltava aihe on tällaisilla opiskelijoilla hankalaa. (Lyytikäinen & Nummela, 2009.)

Yrittäjyyteen ja yrittäjyysopintoihin liittyvistä ominaisuuksista Lyytikäinen ja Nummela pohtivat yrittäjyyden käsitettä. Heidän mielestään yrittäjyys pitää sisällään ahkeruutta, oma-aloitteisuutta, luovuutta, tavoitetietoisuutta ja pyrkimystä tuloksellisuuteen, mutta samalla he kysyvät, miten tuo kaikki sitten siirretään opseihin. Tärkein yrittäjyyden kasvattaja on heidän mukaansa opettajan toiminta työssään, eli ”vaaditaan” mallikäyttäytymistä opiskelijalta, jotta tämä oppii sisäistämään yrittäjyyttä. (Lyytikäinen & Nummela, 2009.)

3.1.3 Jatko-opintokelpoisuus

Ammatilliset perustutkinnot antavat ammatillisesta koulutuksesta annetun lain 4 §:n mukaan jatko-opintokelpoisuuden yliopistoihin ja ammattikorkeakouluihin. Yleisimpiä yliopistotutkintoja ovat kauppatieteiden kandidaatin (alempi korkeakoulututkinto) sekä kauppatieteiden maisterin (ylempi korkeakoulututkinto) tutkinnot. Osa liiketalouden perustutkinnon suorittaneista jatkaa opiskeluaan ammattikorkeakoulussa tavoitteena tradenomin (AMK) tutkinto. (Markkinointi-instituutti 2009.)

3.2 Tradenomin tutkinto

Tradenomin (AMK) ammattikorkeakoulututkinto (Bachelor of Business Administration) on laajuudeltaan 210 ECTS-opintopistettä, 140 opinto-

viikkoa. Tradenomin tutkinnon voi Suomessa suorittaa tällä hetkellä 24 ammattikorkeakoulussa suomen-, ruotsin-, englannin ja saksankielisissä koulutusohjelmissa. Tutkintoon johtavia opintoja voi suorittaa liiketalouden, kansainvälisen kaupan, turvallisuusalan, johdon assistenttityön ja kielten, liiketoiminnan logistiikan, pk-yritystoiminnan liikkeenjohdon, tietojenkäsittelyn, kirjasto- ja tietopalvelualan, myyntityön sekä finanssi- ja talousalan koulutusohjelmissa Tradenomiopinnot aloittaa vuosittain noin 7500 nuoriso- tai aikuisopiskelijaa. Tutkinnon keskimääräinen suorittamisaika on 3,5-4 vuotta. Tradenomeja valmistuu vuosittain noin 6 000, nuorisokoulutuksen puolelta noin 75 % ja aikuiskoulutuksesta noin 25 %. Ensimmäiset tradenomit valmistuivat vuonna 1995, ja tällä hetkellä tradenomeja on suunnilleen 30 000. Tutkinnon suorittaneista suurin osa, noin 70 prosenttia, on naisia. (Tradenomiliitto 2009.)

Tradenomitutkinnon tarkoituksena on yhdistää tiedolliset ja taidolliset valmiudet liike-elämän asiantuntija- ja kehittämistehtävissä toimimista varten. Koulutuksen tarkoituksena on myös kehittää yleisiä työelämävalmiuksia, rakentaa ammattiosaamista ja tukea opiskelijan ammatillista kasvua. Työn ohessa suoritettava tutkinto on nykyään mahdollista suorittaa suurimmaksi osaksi verkko-opiskeluna. (Hämeen ammattikorkeakoulu 2009.)

3.2.1 Tutkinnon sisältö ja jatko-opintokelpoisuus

Tradenomin tutkinnon muodostavat ammattikorkeakoulun perusopinnot, ammattiopinnot, vapaasti valittavat opinnot, opinnäytetyö sekä työharjoittelu. Ammattikorkeakoulun perusopintoihin ja koulutusohjelman perusopintoihin kuuluvat liiketalous, laskentatoimi, markkinointi, juridiikka ja tietojenkäsittely sekä kieli- ja menetelmäopinnot. Ammattiopinnoissa opiskelija valitsee sellaisen liiketalouden osa-alueen, johon hän haluaa hankkia asiantuntijuuden. Näitä osa-alueita ovat markkinointi, taloushallinto, rahoitus, kirjanpito, verotus, kansainvälinen liiketoiminta, johtaminen, henkilöstöhallinto, yritysviestintä, yritysjuridiikka, projektijohtaminen, julkishallinnon suunnittelu, tietotekniikka, logistiikka, tuotantotalous, matkailu, oikeushallinto sekä yrittäjyys. (Koulutusnetti 2009.)

Koulutukseen kuuluvan 30 opintopisteen laajuisen harjoittelun tai osan opinnoistaan opiskelija voi suorittaa myös ulkomailla. Opintoihin voidaan liittää myös erilaisia projektitöitä. Tutkintoon kuuluvan opinnäytetyön laajuus on 15 opintopistettä. Opinnäytetyön tarkoituksena on, että opiskelija sekä syventää osaamistaan omalla erikoistumisalueellaan että osoittaa kykenevänsä soveltamaan koulutuksessa hankkimiaan tietoja ja taitoja opinnäytetyössään. Opinnäytetyön toimeksiantajana toimivat usein yritykset tai yhteisöt. (Koulutusnetti 2009.)

Tradenomin tutkinnon suorittanut voi hakeutua vähintään kolmen työkokemusvuoden jälkeen suorittamaan ylempää ammattikorkeakoulututkintoa yrittäjyyden ja liiketoimintaosaamisen koulutusohjelmassa sekä englanninkielisessä Degree Programme in International Business Management-koulutusohjelmassa. Tutkinnosta käytetään nimitystä tradenomi (ylempi AMK) tai Master of Business Administration. Tutkinnon laajuus on 90

opintopistettä, ja se antaa saman kelpoisuuden julkisiin virkoihin ja toimiin kuin ylempi korkeakoulututkinto. Vastaavan alan jatko-opintoja voidaan suorittaa myös yliopistossa. (Koulutusnetti 2009.)

Turun yliopiston koulutussosiologian tutkimuskeskuksessa tehdyn tutkimuksen mukaan työnantajilla ei vielä ole käsitystä siitä, millainen ja mikä tasoinen ylempi ammattikorkeakoulututkinto on. Tutkimusta varten haastateltiin 325 henkilöä, ja heidän joukostaan 20 tutkinnon suorittaneen työnhakuhistoriaan perehdyttiin tarkemmin. Vaikka tutkinto vastaa yliopiston maisterin tutkintoa, haastatellut olivat sitä mieltä, että työnhakutilanteissa joudutaan monesti selittelemään tutkinnon laajuutta, sisältöä ja vastaavuutta maisterin tutkintoon. Tutkintonimikkeet voivat myös olla harhaanjohtavia tai epäselviä: ammattikorkeakoulun perustutkinnon perään lisättävä maininta ylempi AMK ei välttämättä sano työnantajalle mitään. Tästä huolimatta haastatellut olivat tyytyväisiä suorittamaansa ylempään ammattikorkeakoulututkintoon. Erityistä kiitosta he antoivat tutkinnon työelämälähtöisyydestä. (Liiten 2010, Helsingin Sanomat 27.4.2010, D1.)

4 MERKONOMIEN JA TRADENOMIEN TYÖLLISTYMINEN

Forssan ammatti-instituutin johtava rehtori Tuula Koivula mainitsi oppilaitoksen päätösjuhlissa keväällä 2008 pitämässään juhlapuheessa työnantajien arvostavan työnhakijoissa niitä alan perustaitoja, jotka saavutetaan opiskelun myötä. Muut työn edellyttämät käytännön taidot opitaan vasta työelämässä. Hyvä porras Koivulan mukaan oppilaitoksen ja työelämän välillä on opiskelijoiden opetussuunnitelmiin sisältyvät pakolliset työssäoppimisjaksot. Tuolloin opiskelijat pääsevät työelämässä ohjatusti tekemään niin sanottuja ”oikeita alan töitä” ja saavat kosketuksen siihen, millaista tietotaitoa kyseisellä alalla vaaditaan. Näiden työssäoppimisjaksojen avulla voidaan myös selvittää sitä, kokeeko opiskelija todella olevansa omalla alallaan, vai olisiko vielä syytä miettiä ammatinvalintaa uudelleen. Kuitenkin kaikista ammatillisista opinnoista on Koivulan mukaan hyötyä tulevassa työelämässä, olivat ne sitten omaksi koetun alan opintoja tai eivät. (Koivula 2008.)

Tuula Koivulan mukaan työssäoppimis- ja harjoittelujaksot ovat myös yhä useammalle opiskelijalle ensimmäinen todellinen kosketus työelämään, joskin yhä useammat ovat jo työskennelleet esim. kesätöissä oman alansa tehtävissä. Työssäoppiminen tähtää nimenomaan työelämän taitojen opetteluun: työpaikalla käyttäytymiseen, työsuojeluasioihin, työpaikan sosiaalisten kontaktien solmimisen opetteluun ja asiakkaiden kohtaamiseen todellisessa palvelutilanteessa. (Koivula 2008.)

Työelämäyhteistyö toimii Merja Lyytikäisen ja Päivi Nummelan mukaan tätä nykyä suhteellisen hyvin, varsinkin heidän omassa oppilaitoksessaan. Palaute työssäoppimispaikoilta on ollut joitakin poikkeuksia lukuun ottamatta positiivista. Työssäoppimisjaksoja on heidän mielestään nykyisellään riittävästi, yhteensä puolen vuoden opintoja vastaava määrä. Työssäoppimisjaksoihin sijoittuu myös näyttöjä, ja viimeinen kuukauden mittainen jakso sijoittuu viimeisen opiskeluvuoden toukokuuhun, jolloin se palvelee omalta osaltaan myös opiskelijoiden sijoittumista työelämään. Työssäoppimisen jaksottamista hankaloittavaksi tekijäksi Lyytikäinen ja Nummela nimeävät sen, että kaksoistutkinnon suorittaminen siirtyi päivälukioon. Näiden opiskelijoiden työssäoppimisen suunnittelu on aiheuttanut ongelmia oppilaitokselle. (Lyytikäinen & Nummela, 2009.)

Tradenomien työllistymistä pohti eduskunnan varapuhemies Johannes Koskinen Hämeen ammattikorkeakoulun valmistumistilaisuudessa kesäkuussa 2008. Koskinen totesi, että näillä näkymin tradenomeja koulutetaan liikaa. Vaikka työelämässä koetaan olevan tarvetta liiketalouden osaamiselle, uusia työpaikkoja ei silti välttämättä ole tarpeeksi vastaamaan valmistuvien kiintiötä. Tästä samasta asiasta on ollut huolissaan myös Tradenomiliitto. Liiton mielestä aloituspaikkoja pitäisi vähentää, jotta valmistuville taattaisiin hyvät työllistymismahdollisuudet. (Koskinen 2008.)

4.1 Merkonomien työllistymissektorit ja työtehtävät

Liiketalouden perustutkinnon suorittaneilla henkilöillä on valmiudet työskennellä kaikilla elinkeinoelämän aloilla liiketaloudellista ja kaupallista

osaamista vaativissa tehtävissä. Näitä työtehtäviä ovat esimerkiksi eri alojen asiakaspalvelu-, myynti- ja markkinointitehtävät, myös ulkomaankaupan alalla, taloushallinto, toimistopalvelut, tietopalvelut, rahoitus- ja vakuutusalan tehtävät sekä kirjasto- ja informaatiopalvelut. (Opetushallitus 2009.)

Asiakaspalvelun ja myynnin koulutusohjelmasta valmistuneilla merkonomeilla on pätevyudet työskennellä asiakaspalvelussa ja markkinoinnissa tuotteiden ja palveluiden myynnissä. Ammattinimikkeitä ovat esimerkiksi mainossihteeri, myyjä, palveluneuvoja, pankkitoimihenkilö, edustaja, tuote-esittelijä, tukkukauppias, vakuutusvirkailija, vähittäiskauppias tai yhteyssihteeri. (Opetushallitus 2009.)

Tieto- ja kirjastopalvelujen koulutusohjelman suorittaneet merkonomit hallitsevat kirjastoalan tietojärjestelmät ja tiedonhaun ja osaavat hankkia, käsitellä, muokata ja välittää tietoja sekä käyttää viestintävälineitä ja tietoverkkoja. He voivat työskennellä yleisissä ja erikoiskirjastoissa sekä tietopalveluissa. Esimerkkejä ammattinimikkeistä ovat kirjastovirkailija, kirjastosihteeri, tietokeskusassistentti tai tietopalvelusihteeri. (Opetushallitus 2009.)

Talous- ja toimistopalvelujen koulutusohjelmasta valmistunut merkonomi kykenee hoitamaan yrityksen taloushallinnon tehtäviä, kuten kirjanpitoa, verotusta, tilinpäätöstä, ja budjetointia. Ammattinimikkeitä on runsaasti, kuten esimerkiksi toimistosihteeri, kirjanpitäjä, palkkasihteeri, palkanlaskija, verovalmistelija, pankkitoimihenkilö, rahoitusneuvoja, yrittäjä tai yritysneuvoja. (Opetushallitus 2009.)

4.2 Tradenomien työllistymissektorit ja työtehtävät

Tradenomin tutkinto antaa pätevyuden hakea sellaisia virkoja ja julkisia tehtäviä, joihin on säädetty pätevyysvaatimukseksi korkeakoulututkinto, alempi korkeakoulututkinto tai ammattikorkeakoulututkinto. Tradenomilla on valmiudet toimia henkilöstöhallinnon, markkinoinnin, taloushallinnon, tietojenkäsittelyn, logistiikan, tai kansainvälisen kaupan asiantuntija- sekä johtotehtävissä. Koulutus antaa myös hyvät edellytykset oman yritystoiminnan harjoittamiselle. (Hämeen ammattikorkeakoulu 2009.)

Opiskeluaikanaan opiskelijalla on mahdollisuus saada kontakteja yritysmaailmaan esimerkiksi erilaisten projektien ja työelämäyhteistyön avulla. Usein myös työharjoittelun ja opinnäytetyön kautta on mahdollisuus jopa jatkuvaan työsopimukseen opiskelujen ohella ja niiden jälkeen. (Hämeen ammattikorkeakoulu 2009.)

Tradenomiliiton vuonna 2005 suorittaman tutkimuksen mukaan 60 prosenttia tradenomiopiskelijoista kertoi pystyvänsä soveltamaan opimaansa opintoihinsa kuuluvassa työharjoittelussa vain vähän tai ei lainkaan. Julkisuuudessa esitettyjen arvioiden mukaan syynä voi olla tutkinnon opintosisällön poikkeaminen työelämän tarpeista. (Tradenomiliitto 2009.)

Työelämässä tradenomi toimii useimmiten johto-, kehittämis-, suunnittelu-, myynti-, markkinointi- ja koulutustehtävissä. Rahoitustoiminta, valti-

onhallinto, elektroniikkateollisuus, tukku- ja vähittäiskauppa sekä tietoliikenneala ovat toimialoista tradenomivoittoisimmat. Tradenomien sijoittumista työelämään ja keskiansioita on vaikea vertailla luotettavasti muihin ammatteihin muuten kuin uran alkuvaiheen osalta. Tämä johtuu tutkinnon tuoreudesta. Tradenomien keski-ikä, 28,4 vuotta, on huomattavasti verrokkeja matalampi. AKAVAlaisten keski-ikä on vastaavasti 43 vuotta ja kaikkien palkansaajien keski-ikä on puolestaan 39 vuotta. (Tradenomiliitto 2009.)

Tradenomiliiton mukaan tradenomeja koulutetaan liikaa, koska huomattava määrä valmistuneista sijoittuu koulutusta vastaamattomiin tehtäviin tai jää työttömäksi. Vuonna 2004 tradenomit olivat toiseksi suurin ryhmä AKAVAn työttömyystilastoissa. Kokonaisuutta tarkastellessa tradenomien ja -naisten välillä huomataan selvä ero sekä aseman että palkkauksen suhteen. Naistradenomeista vain 38 % sijoittuu esimies- ja asiantuntijatehtäviin, kun miesten vastaava luku on jopa 70 %. Vaikka tradenomien ammattirakennetta tarkastellessa huomataan työntekijöiden suuri osuus, on tradenomeissa toisaalta myös johtajia jonkin verran enemmän esimerkiksi insinööreihin (AMK) ja sosiaali- ja terveysalan ammattikorkeakoulututkinnon suorittaneisiin nähden. (Tradenomiliitto 2009.)

Hämeen ammattikorkeakoulu osallistui syksyllä 2009 kymmenen suomalaisen ammattikorkeakoulun ja yliopiston sijoittumisseurantatutkimukseen, jonka kohteena olivat vuonna 2008 tutkinnon suorittaneet. Kyselyllä haluttiin kartoittaa sekä valmistuneiden sijoittumista työelämään että heidän kokemuksiaan siitä, miten opinnot vastaavat työelämässä tarvittavia taitoja. Tutkimustuloksia on tarkoitus käyttää sekä opintojen että ura- ja rekrytointipalvelujen kehittämisessä. (Hämeen ammattikorkeakoulu 2009.)

5 MERKONOMI- JA TRADENOMIOPISKELIJOILLE SEKÄ LIIKE-TALOUDEN TYÖNANTAJILLE SUUNNATTU KYSELY

Tähän opinnäytetyöhöni liittyvä tutkimusosa toteutettiin merkonomi- ja tradenomiopiskelijoille sekä liiketalouden työnantajille suunnatun kyselyn avulla. Tutkimus kohdistettiin Forssan ammatti-instituutin toisen ja kolmannen vuoden taloushallinnon ja markkinoinnin merkonomiopiskelijoihin, Hämeen ammattikorkeakoulun laskentatoimen aikuislinjan tradenomiopiskelijoihin sekä Hämeen talousalueen taloushallinnon työnantajiin.

Tutkimusmenetelmäksi valittiin kaikille kohderyhmille kvantitatiivinen eli määrällinen tutkimus. Käytetyimpiä kvantitatiivisia tutkimusmenetelmiä ovat henkilökohtainen haastattelu ja kirje- eli postikysely. Haastattelun etuna on muun muassa se, että kysely voidaan toteuttaa yhdellä kertaa suurelle vastaajajoukolle, ja vastausprosentti saadaan suuremmaksi. Kyselytilanteessa haastattelijalla on mahdollisuus pohjustaa kyselyä ja tarvittaessa vastata hänelle esitettyihin kyselyä koskeviin kysymyksiin. Kirje- eli postikyselyn etuina ovat edullisuus ja se, että vastaaja saa rauhassa syventyä kyselyyn itse valitsemana ajankohtana. Haasteellisena tämän menetelmän osalta voidaan pitää sitä, että kyselylomakkeen on oltava niin yksiselitteinen, ettei synny mahdollisuutta väärinymmärryksiin. Koska tutkimuksen tekijä ja vastaaja eivät ole välittömässä vuorovaikutuksessa keskenään, tutkimuksen vastausprosentti saattaa jäädä odotettua pienemmäksi. (Raatikainen 2004, 32–33.)

Tähän tutkimukseen sisältyivät kvantitatiivisista menetelmistä toisen asteen opiskelijoille suunnattu henkilökohtainen haastattelu ja työnantajille sekä ammattikorkeakouluopiskelijoille suunnattu postikysely. Postikyselyssä työnantajien kohdalla käytettiin sekä perinteistä kirjekyselyä että sähköpostia. Kyselylomakkeet toimitettiin henkilökohtaisesti osalle työnantajista ja ne haettiin pois sovitun ajan kuluttua. Sähköpostikyselyssä vastausaikaa annettiin kaksi viikkoa. Ammattikorkeakouluopiskelijoiden kohdalla käytettiin ainoastaan sähköpostia. Vastausaika oli niin ikään kaksi viikkoa.

Tulokset käsiteltiin käyttäen hyväksi excel -taulukkolaskentaohjelmaa. Tutkimuksen tavoitteena on, että tästä kyselystä voisivat hyötyä molemmat oppilaitokset.

5.1 Merkonomiopiskelijoille suunnattu kysely

Tavoitteena oli kyselyn avulla selvittää merkonomiopiskelijoiden kohdalla, haluavatko tai kokevatko he tarvitsevansa lisäkoulutusta, esimerkiksi ammattikorke- tai korkeakouluopintoja työmarkkinoilla menestymistä silmällä pitäen. Samalla etsittiin vastauksia siihen, millaisissa tehtävissä opiskelijat haluaisivat työskennellä tai uskovat työskentelevänsä valmistumisensa jälkeen.

Merkonomiopiskelijoille suunnattu kysely toteutettiin toimeksiantajan toivomuksesta keväällä 2008 juuri ennen yhteishaun alkamista. Toimeksian-

tajaa kiinnosti erityisesti se, kuinka moni opiskelija suunnitteli jatko-opintoja ja kuinka moni aikoi siirtyä työelämään. Opiskelijoille jaettiin kyselylomakkeet (Liite 1), joihin he vastasivat valvotusti. Näin vastausprosentiksi saatiin 100.

Kyselylomakkeessa (Liite 1) kysyttiin merkonomiopiskelijoilta seuraavia asioita:

- Vastaajan taustatiedot: ikä ja opintojen suuntautumisvaihtoehto.
- Pohjakoulutus.
- Tulevaisuuden suunnitelmat.
- Edelliseen kohtaan liittyvällä jatkokysymyksellä haluttiin tietää, millaisessa oppilaitoksessa ja millä koulutuslallalla opiskelija jatkaa opintoja, mikäli päätty jatkokoulutusvaihtoehtoon tulevaisuuden suunnitelmissaan.
- Tiedonsaanti omista jatkokoulutusmahdollisuuksista.
- Oman alan jatkokoulutuksen tarpeellisuus.
- Oma arvio koulutusta vastaavista työllistymismahdollisuuksista.
- Omat tavoitteet valmistumisen jälkeisestä työllistymisestä.

5.2 Tradenomiopiskelijoille suunnattu kysely

Laskentatoimen tradenomiopiskelijoista kohderyhmäksi valittiin vuosina 2006 ja 2007 Hämeen ammattikorkeakoulussa aloittaneet aikuisopiskelijat. Vuonna 2006 aloittaneille suunnattu kyselylomake lähetettiin sähköisesti syksyllä 2008 ja vuonna 2007 aloittaneelle vastaavalle ryhmälle maaliskuussa 2009. Vastausaikaa annettiin molemmilla kerroilla kaksi viikkoa. Tutkimuksessa haluttiin myös kartoittaa aikuisopiskelijoiden mietteitä itse opiskeluprosessista: millainen oppilaitoksen rooli oli heidän mielestään opintojen edistymisessä ja millaista tukea he olisivat halunneet tai tarvinneet oppilaitoksen taholta, jotta opiskelu olisi mielekästä. Vastausprosentti oli 16.

Tradenomiopiskelijoille suunnatussa kyselylomakkeessa (Liite 2) kysyttiin seuraavia asioita:

- Vastaajan taustatiedot.
- Pohjakoulutus.
- Tämänhetkinen elämäntilanne.
- Tiedonsaanti omista jatkokoulutusmahdollisuuksista.
- Oman alan jatkokoulutuksen tarpeellisuus.
- Mahdollisen työnantajan suhtautuminen opiskeluun.
- Oma arvio koulutusta vastaavista työllistymismahdollisuuksista.
- Omat tavoitteet valmistumisen jälkeisestä työllistymisestä.
- Oppilaitokselta opintoihin saatu tuki.

Viimeisessä avoimessa kysymyksessä vastaajia pyydettiin kirjoittamaan omia kommenttejaan aikuisopiskelusta: mitä odotuksia heillä oli opintojen alussa ja olivatko nuo odotukset täyttyneet, onko opiskelu ollut innostavaa, rasittavaa jne. sekä miten heidän aikansa on riittänyt esimerkiksi opintojen, perheen ja työn yhteensovittamiseen.

5.3 Liiketalouden työnantajille suunnattu kysely

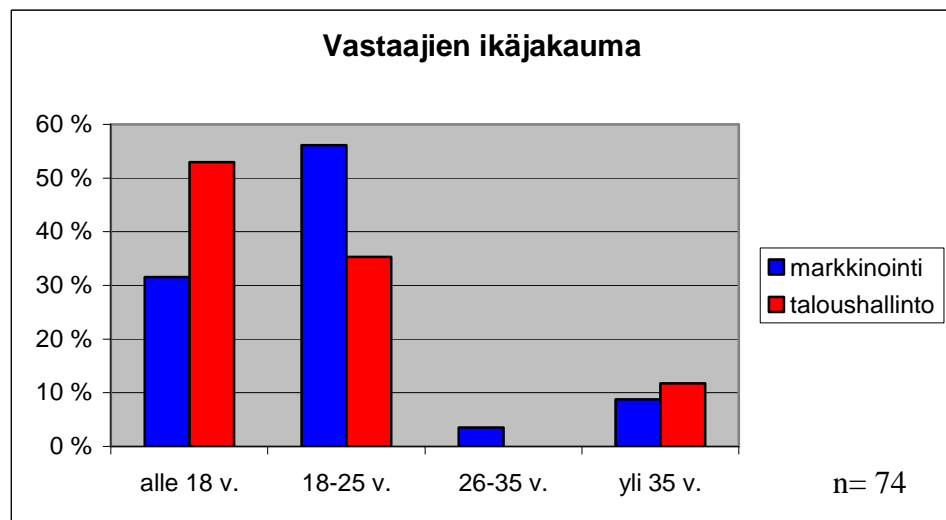
Työnantajien kyselyn ensimmäinen osa tehtiin kesällä 2008, toinen kysely lähetettiin marraskuussa 2008 ja kolmas kysely maaliskuussa 2009. Koska ensimmäisellä kerralla saatiin vain muutama vastaus, kysely päätettiin uusia. Seuraavalla kerralla vastauksia tuli enemmän, mutta koska niitä ei vieläkään ollut tarpeeksi, päätettiin lähettää vielä yksi kysely keväällä 2009. Kyselyiden vastaanottajiksi valikoitiin joka kerta eri työnantajat. Kyselyn vastausprosentti oli 50. Kyselyihin käytettiin sähköistä lomaketta. Kyselyn vastaanottajaksi valittiin Hämeen talousalueen liiketalouden työnantajia sattumanvaraisesti. Lähteenä käytettiin Hämeen uusyrityskeskuksen yritysrekisteriä sekä Työ- ja elinkeinotoimiston www.mol.fi -palvelua. Vastaanottajien joukossa oli kauppaliikkeitä, pankkeja, kuntia, seurakuntia, vakuutuslaitoksia ja tilitoimistoja Forssasta, Hattulasta, Hämeenlinnasta, Janakkalasta ja Tammelasta. Kyselyn kautta haluttiin selvittää, mitä työnantajat odottavat taloushallinnon ammattilaisilta: mihin tehtäviin merkonomit sijoittuvat, mihin tradenomit ja millaiset ovat heidän mahdollisuutensa uralla etenemiseen.

Työnantajille suunnatussa kyselyssä (Liite 3) haluttiin myös tietää, mihin seikkoihin työnantajat kiinnittävät huomiota rekrytoidessaan organisaatioonsa uusia työntekijöitä. Millaisia koulutus- tai työhistoriaan liittyviä toiveita tai vaatimuksia työnantajilla on ja millaisia valmiuksia he ylipäänsä odottavat kaupallisen alan ammattilaisilta? Tähän liittyvään kysymykseen laitettiin esimerkkinä vain koulutustausta, mutta oli kiinnostavaa myös selvittää, mitä asioita työnantajat itse nostavat esille. Onko esimerkiksi tutkintonimikkeellä merkitystä erilaisia työtehtäviä täytettäessä, onko myös olemassa niin sanottuja naisten tai miesten tehtäviä sekä millä tavoin itse työntekijän persoona vaikuttaa valintaprosessiin? Kyselylomakkeessa kysyttiin myös työyhteisöjen taustaa, oliko kyseessä yritys, julkisyhteisö vai yhdistys. Lisäksi tiedusteltiin työyhteisössä työskentelevien koulutustaustaa, työyhteisössä työskentelevien tehtävänimikkeitä koulutustaustaan mukaan sekä työnantajien näkemystä merkonomien jatkokoulutuksen tärkeydestä.

6 MERKONOMI- JA TRADENOMIOPISKELIJOILLE SEKÄ TYÖN- ANTAJILLE SUUNNATTUJEN KYSELYJEN TULOKSET JA NIIDEN TARKASTELU

6.1 Merkonomiopiskelijat

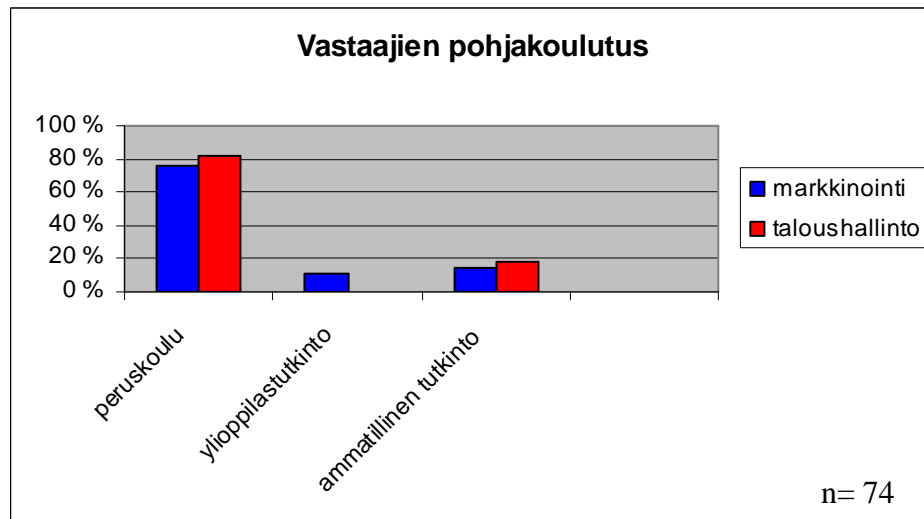
Kyselyyn osallistui kaikkiaan 74 vastaajaa, joista markkinointia opiskeli 57 ja taloushallintoa 17. Suurin osa markkinoinnin opiskelijoista, 56 %, sijoittui ikäryhmään 18–25-vuotiaat. Taloushallinnon opiskelijoista eniten, 53 %, oli alle 18-vuotiaita. Ikäryhmässä 26–35-vuotiaat ei ollut yhtään taloushallinnon opiskelijaa. Yli 35-vuotiaita vastaajia oli markkinoinnin opiskelijoista 9 % ja taloushallinnon opiskelijoista 12 % (Kuva 1).

KUVA 1 Opiskelijoiden ikäjakauma.

6.1.1 Vastaajien pohjakoulutus

Markkinoinnin opiskelijoista 75 prosentilla ja taloushallinnon opiskelijoista 82 prosentilla pohjakoulutuksena oli peruskoulu. Ylioppilastutkinnon oli suorittanut 11 prosenttia markkinoinnin opiskelijoista, taloushallinnon opiskelijoissa ei ollut yhtään ylioppilasta. Ammatillinen tutkinto pohjakoulutuksena oli markkinoinnin opiskelijoista 14 prosentilla ja taloushallinnon opiskelijoista 18 prosentilla. Näitä ammatillisia tutkintoja olivat muun muassa palkanlaskijan, yhdyskuntarakentajan, merkantin, media-assistentin, ravintolakokin, päivähoitajan ja suurtalousskokin tutkinnot. Osa näistä ammattitutkinnoista oli vastaajien kertoman mukaan hankittu muissa Forssan ammatti-instituutin koulutusohjelmissa ennen kaupan ja hallinnon yksikköön siirtymistä. Muu, mikä -vaihtoehtoon ei tullut yhtään vastausta.

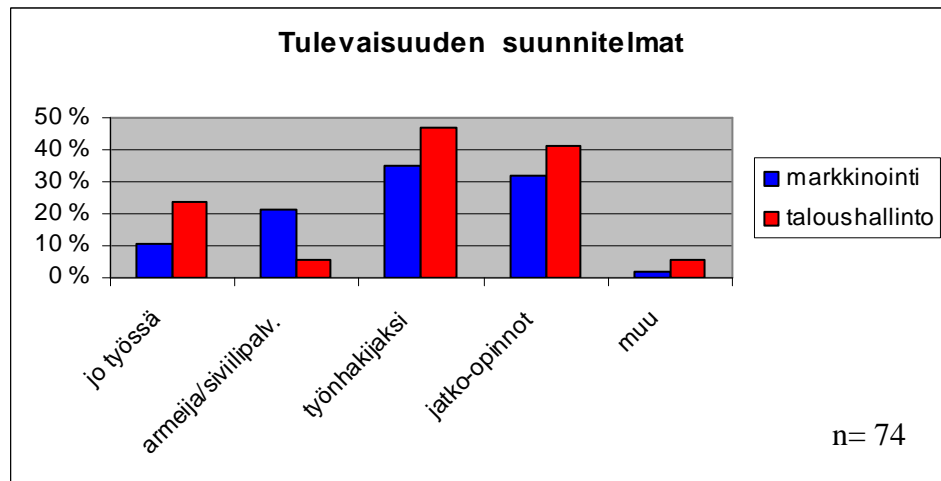
KUVA 2 Vastaajien pohjakoulutus.

Vastausten perusteella voidaan päätellä pääosan opetussuunnitelmaperusteiseen ammatilliseen peruskoulutukseen hakeutuvista merkonomiopiskelijoista tulevan suoraan peruskoulusta. Forssan ammatti-instituutissa ei ole merkonomikoulutuksessa erillistä aikuislinjaa, joten aikuiset ovat mukana nuorille suunnatussa koulutuksessa. Ylioppilailla ja ammatillisen perustutkinnon suorittaneilla on mahdollisuus suorittaa merkonomin tutkinto kaksivuotisena markkinointilinjalla.

6.1.2 Opiskelijoiden valmistumisen jälkeiset suunnitelmat ja tietämys oman alan työllistymisestä ja jatkokoulutuksesta

Markkinoinnin opiskelijoista 11 % ja taloushallinnon opiskelijoista 24 % oli jo työssä. Vastaajat työskentelivät muun muassa kassamyynnä, siivoojina ja toimistotehtävissä. Armeijaan tai siviilipalvelukseen ilmoitti menevänsä markkinoinnin opiskelijoista 21 % ja taloushallinnon opiskelijoista 6 %. Työnhakijoiksi aikoi ilmoittautua markkinoinnin opiskelijoista 35 % ja taloushallinnon opiskelijoista 41 %. Jatko-opintoja suunnitteli markkinoinnin opiskelijoista 32 % ja taloushallinnon opiskelijoista 24 % (Kuva 3).

Toivottuja jatko-opiskelupaikkoja molemmissa vastaajaryhmissä olivat muun muassa ammattikorkeakoulun liiketalouden koulutusohjelma, kaupakorkeakoulu, yliopisto, palo-opisto, ammattikoulut sekä avoimen yliopiston koulutustarjonta. Muuta, mitä -kohtaan vastanneista markkinoinnin opiskelijoista 2 % ja taloushallinnon opiskelijoista 6 % ilmoitti perustavansa yrityksen. Vastauksista ei käynyt ilmi, millaisesta yritystoiminnasta heidän kohdallaan oli kysymys.

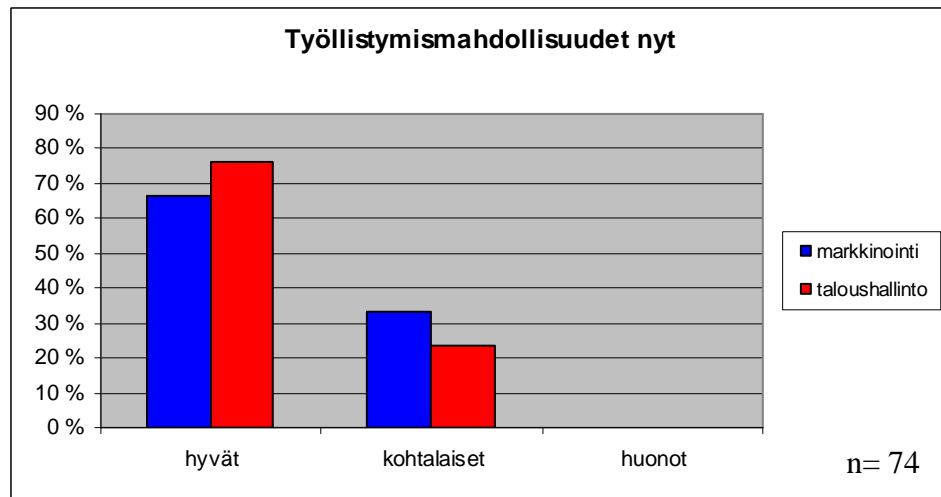

KUVA 3 Vastaajien tulevaisuuden suunnitelmat.

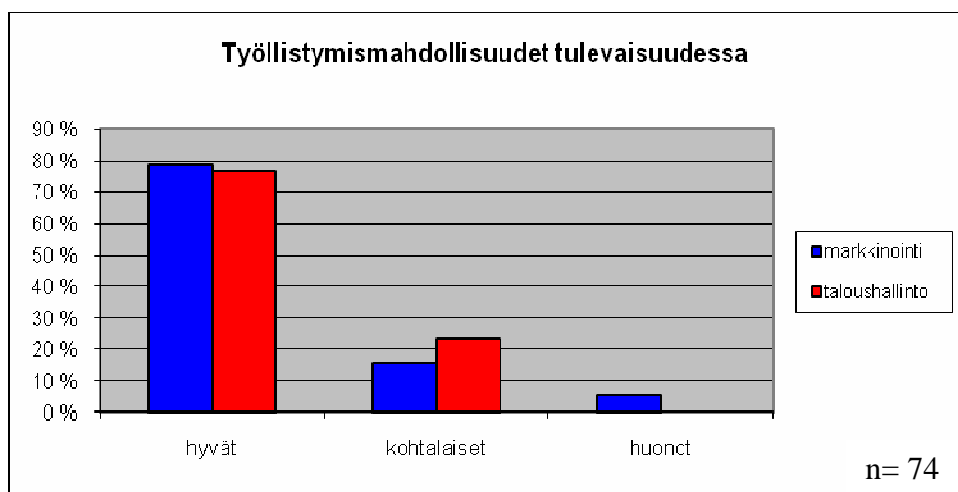
Kyselyn perusteella voidaan todeta heti tutkinnon jälkeisten jatko-opintojen kiinnostaneen vain kolmasosaa vastaajista. Työhön hakeutujia oli noin 10 % enemmän. Voidaan olettaa ”pitkän” ammatillisen peruskoulutuksen laskevan opiskeluintoa varsinkin nuorilla. Jopa viidennes pojista halusi suorittaa armeijan ennen jatkosuunnitelmia.

Markkinoinnin opiskelijoista hyviin nykyhetken työllistymismahdollisuuksiin uskoi 67 % ja hyviin tulevaisuuden työllistymismahdollisuuksiin 79 %. Vastaavat luvut taloushallinnon puolella olivat sekä nykyhetkellä että tulevaisuudessa 76 %. Tätä mieltä olivat useimmat alle 18 -vuotiaat vastaajat, mutta joukossa oli tasaisesti myös muihin ikäluokkiin kuuluvia.

Kohtalaisina nykyhetken työllistymismahdollisuudet näki markkinoinnin opiskelijoista 33 % ja tulevaisuuden työllistymismahdollisuudet 16 %. Taloushallinnon puolella vastaavat työllistymisnäkökymien lukemat olivat sekä nykyhetkellä että tulevaisuudessa 24 %. Nämä vastaajat olivat pääosin sekä alle 18-vuotiaita että 18-26 -vuotiaisiin kuuluvia. Huonoihin nykyhetken työllisyysnäköymiin ei kumpikaan opiskelijaryhmä uskonut, kun taas tulevaisuuden suhteen 5 % markkinoinnin opiskelijoista oli sitä mieltä, että työllistyminen saattaisi olla heikkoa. Tässä joukossa oli sekä alle 18-vuotiaita että 26-35 -vuotiaita vastaajia (Kuvat 4 ja 5).

KUVA 4 Nykyhetken työllistymismahdollisuudet.

KUVA 5 Tulevaisuuden työllistymismahdollisuudet.

Vastauksista kävi ilmi vahva työllistymisusko sekä nyt että tulevaisuudessa. Taustalla on todennäköisesti tunnetun vanhan tutkintonimikkeen myötä tullut hyvä työllistymisvaikutus, jonka oppilaitoskin on tuonut esille. Markkinoinnin opiskelijat kokivat tulevaisuuden työllistymisen kuitenkin muita epävarmemmin. Syynä tähän saattaa olla se, että markkinointi koetaan suppeampana työllistymissektorina kuin laskentatoimi.

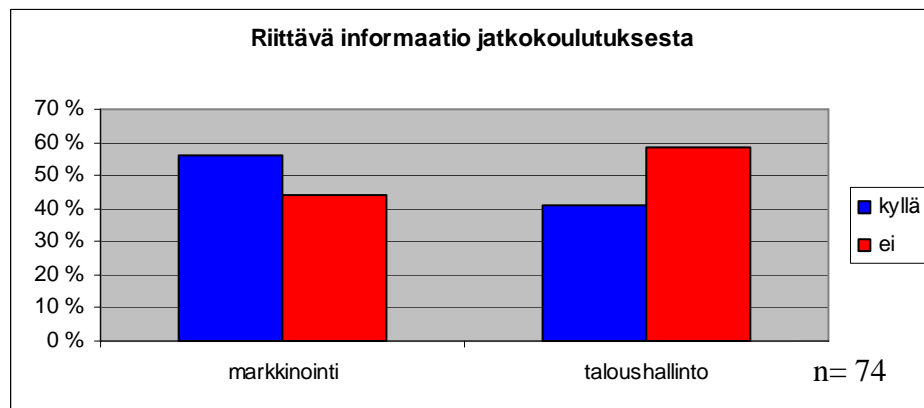
Yli puolet markkinoinnin opiskelijoista toivoi voivansa toimia esimerkiksi viiden vuoden kuluttua valmistumisestaan asiakaspalvelussa, myyntityössä, kuten myyjinä tai kassalla sekä toimistotehtävissä. Osa uskoi olevansa pankkialalla esimerkiksi sijoitusneuvojina. Loput vastaajista halusivat yrittäjiksi, matkailualan, puolustusvoimien tai hoitoalan palvelukseen. Vastaaajat pitivät tärkeänä seikkana erityisesti sitä, että uralla eteneminen olisi mahdollista ja että työ olisi sekä mielekästä että henkisesti palkitsevaa. Varsinkin ikäluokkaan 18-25 v. kuuluvat halusivat olla tekemisissä mahdollisimman monenlaisten asiakkaiden kanssa ja saada palautetta työtöhtävistään. Johtotehtäviäkin pidettiin mahdollisina, mutta erityisesti nuorimmat vastaajat olivat sitä mieltä, ettei heillä olisi viidenkään vuoden päästä vielä tarvittavia resursseja sellaisten tehtävien hoitamiseen.

Markkinoinnin opiskelijoiden kohdalla tulevaisuuden työtehtävissä on nähtävissä selvästi enemmän hajontaa oman alan ulkopuolelle, tämä ilmeni etenkin alle 26 -vuotiaiden kohdalla. Ilmeisesti he ajattelevat hankkivansa itselleen myös muuta koulusta kaupallisen koulutuksen lisäksi.

Taloushallinnon opiskelijoiden tulevaisuuden suunnitelmat jakautuivat tasaisesti pankkialalle, myyntityöhön, tilitoimistoon tai kiinteistövälitykseen. Yksi vastaajista halusi yrittäjäksi. Taloushallinnon opiskelijat olivat selvästi enemmän halukkaita vastuullisempiin työtehtäviin, eikä johtotehtäviäkään kaihdettu. Kaikki vastanneet uskoivat suuntautuvansa nykyistä koulutustaan vastaaviin tehtäviin.

Markkinoinnin opiskelijoista 56 prosenttia ja taloushallinnon opiskelijoista 41 prosenttia oli saanut omasta mielestään riittävästi tietoa jatkokoulutuksesta. He sijoittuivat pääasiassa ikäryhmiin 18-25 -vuotiaat ja yli 35 -vuotiaat.

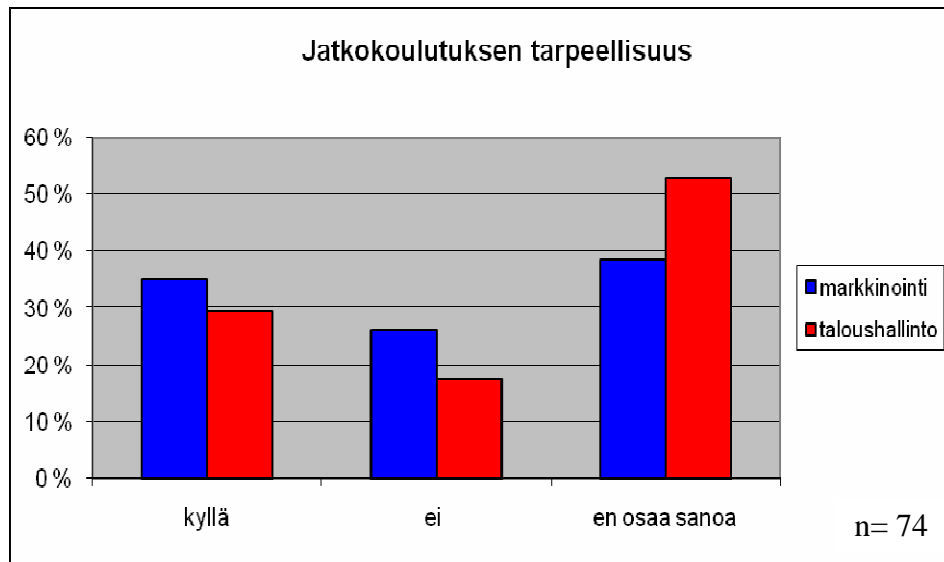
Riittämättömäksi jatkokoulutusinformaation koki vastaavasti taloushallinnon opiskelijoista 59 prosenttia ja markkinoinnin opiskelijoista 44 prosenttia. Tässä joukossa oli eniten alle 18 -vuotiaita vastaajia, mikä selittynee paljolti sillä, että he ovat vastikään peruskoulun päättäneitä ja ammattikorkeakouluopinnot eivät vielä siinä vaiheessa ole aivan ajankohtaisia (Kuva 6).

KUVA 6 Vastaajien saama informaatio jatkokoulutuksesta.

Vastauksista voi olettaa nuorten omaehtoisen tiedonhankinnan tuottavan vaikeuksia, koska tänä päivänä opiskeluinformaatiota löytyy kuitenkin hyvin monesta paikasta. Tämän perusteella varsinkin nuoret tarvitsevat edelleen jatkokoulutukseen liittyvää ohjattua informaatiota koulun taholta.

Jatkokoulutuksen koki tarpeelliseksi 35 % markkinoinnin ja 29 % taloushallinnon opiskelijoista. Tätä mieltä olevia oli eniten ikäluokissa alle 18 -vuotiaat ja 18-26-vuotiaat. Vastaavat ei-vaihtoehdon luvut olivat markkinoinnin opiskelijoilla 26 % ja taloushallinnon opiskelijoilla 18 %. Jatkokoulutuksen hyötyyn eivät enimmäkseen uskoneet 26–35 -vuotiaat vastaajat. En osaa sanoa -vaihtoehdon valitsi markkinoinnin opiskelijoista 39 % ja taloushallinnon opiskelijoista 53 %. Nämä vastaajat olivat pääosin alle 26-vuotiaita, eniten heidän joukossaan oli alle 18-vuotiaita (Kuva 7).

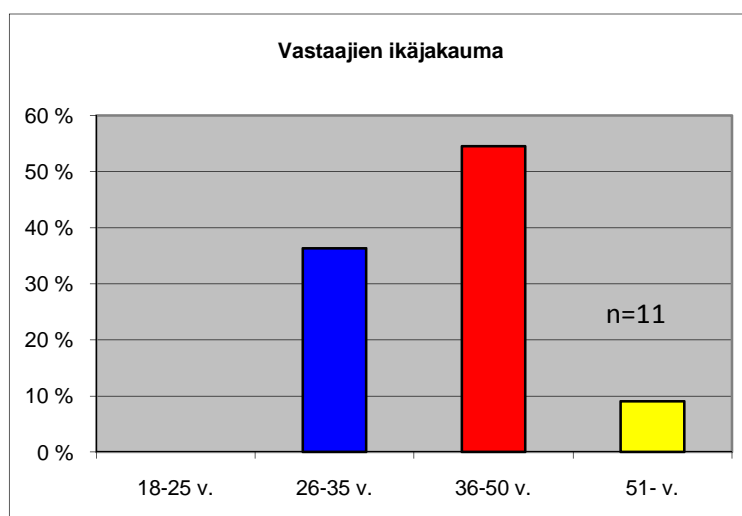

KUVA 7 Oman alan jatkokoulutuksen tarpeellisuus.

Jatkokoulutuksen kokivat tarpeelliseksi todennäköisesti samat vastaajat, jotka olivat asettaneet jatko-opinnot ammatillisen peruskoulutuksen jälkeiseksi tulevaisuuden suunnitelmaksi. Vastaajista suunnilleen puolet eivät osanneet ilmaista kantaansa, minkä perusteella voidaan olettaa vastaajien ikärakenteen perusteella jatkokoulutukseen liittyvien tulevaisuudensuunnitelmien olevan nuorilla vielä epäselviä. Samoin tutkintonimikkeiden hahmottaminen ja yhdistäminen eri työtehtävien vaatimuksiin tuottanee vaikeuksia.

6.2 Tradenomiopiskelijat

Tradenomiopiskelijoille suunnattu kysely lähetettiin kaikkiaan 70 opiskelijalle, ja vastauksia saapui 11 kappaletta. Näin ollen vastausprosentti oli 16. Vastanneista kaikki olivat naisia ja yhtä lukuun ottamatta perheellisiä. Vastaajista 55 prosenttia sijoittui ikäluokkaan 36-50 -vuotiaat, 36 prosenttia oli iältään 26-35 -vuotiaita ja 9 prosenttia yli 51 -vuotiaita. Vastaajien joukossa ei ollut yhtään 18-25 -vuotiaista (Kuva 8).

KUVA 8 Vastaajien ikäjakauma.

Vastauksista käy ilmi tutkintonimikkeen tuoreus: pääosa opiskelijoista aikuisille suunnatussa koulutuksessa on varttuneemmassa iässä. Työelämässä jo olevat haluavat koulutuksen kautta pätevöityä lisää ja edetä urallaan.

6.2.1 Vastaajien pohjakoulutus ja nykyinen elämäntilanne

Kaikilla kyselyyn vastanneilla oli pohjakoulutuksena ammatillinen tai muu tutkinto. Eniten heidän joukossaan oli merkonomeja, joista osalla oli myös ylioppilastutkinto. Muita tutkintoja olivat sihteerin tutkinto, taloushallinnon ammattitutkinto, datanomin tutkinto ja luonnontieteiden kandidaatin tutkinto. Aikuiskoulutuksen pääsyvaatimuksena oli ylioppilastutkinto, kyseisen alan perustutkinto tai muu ammatillinen tutkinto sekä riittävästi hankittua työkokemusta. Vastaajat olivat yhtä päätoimista opiskelijaa lukuun ottamatta työelämässä. He työskentelivät muun muassa rahoitussektorilla, sihteerin tehtävissä, kirjanpitäjinä sekä muualla kuin liiketalouden alalla.

6.2.2 Oman alan jatkokoulutusmahdollisuudet

Vastaajista 55 prosenttia koki saaneensa tarpeeksi informaatiota oman alansa jatkokoulutusmahdollisuuksista. Esimerkkinä jatkokoulutuksesta mainittiin tässä kyselyssä liiketalouden ammattikorkeakoulututkinto. Loput 45 prosenttia olivat sitä mieltä, että informaatiota ei ollut riittävästi saatavilla. Tutkimuksessa ei selvitetty tarkemmin jatkokoulutuksen informaation saantiin liittyviä syitä.

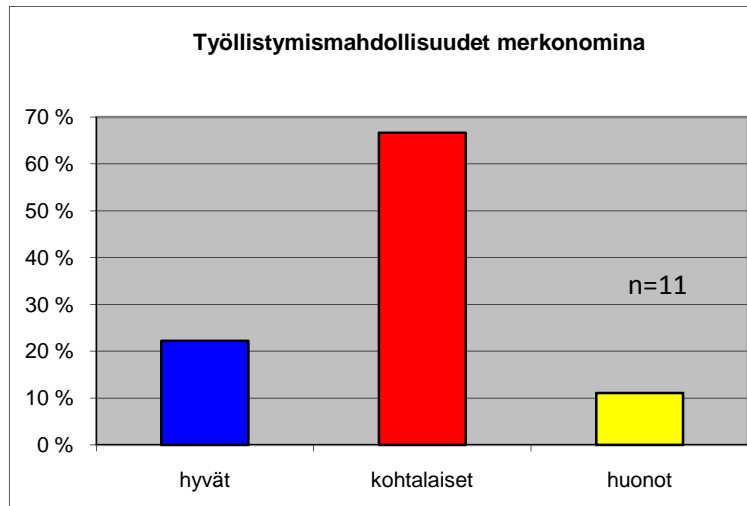
Kysyttäessä oman alan jatkokoulutuksen, esimerkiksi tradenomin tutkinnon, tarpeellisuudesta työmarkkinoilla menestymistä silmälläpitäen vastanneista suurin osa, 64 prosenttia, oli sitä mieltä, että jatkotutkinnosta on hyötyä, kun taas 18 prosentin mielestä jatkokoulutuksella ei ole mainittavaa merkitystä työllistymisen kannalta. Loput 18 prosenttia vastaajista eivät osanneet ilmaista mielipidettään asiaan.

Työssäkäyvistä vastaajista 64 prosenttia koki saaneensa työnantajalta tukea opintoihinsa. Muutamat opiskelijat olivat saaneet palkallista vapaata päiväopintoihin, ja työnantaja oli kustantanut oppikirjoja, mikäli ne ovat hyödyttäneet lähdemateriaalina työyhteisöä. Muutama vastaaja oli joutunut ottamaan palkatonta vapaata lähijaksojen ajaksi, ja joidenkin kohdalla työajoista oli joustettu. Taloudellisen tuen ohella vastaajat kokivat erittäin tärkeäksi myös henkisen tuen sekä esimieheltä että työtovereilta saadun kannustuksen muodossa. Vastaajista 27 prosenttia oli sitä mieltä, että heidän opiskeluaan ei ollut tuettu työnantajan toimesta, 9 prosenttia ei osannut ilmaista kantaansa asiaan.

Jatkokoulutus koettiin pääosin tarpeelliseksi, vaikka kaikki vastaajat yhtä lukuun ottamatta olivat jo työllistyneet. Aikuiset osaavat jo omaaloitteisesti etsiä koulutusmahdollisuuksia, toisaalta saatavilla oleva informaatio koettiin puutteelliseksi. Työnantajat tuntuivat arvostavan huomattavasti jatkokoulutukseen hakeutuvia työntekijöitä tukemalla heidän tavoitteitaan.

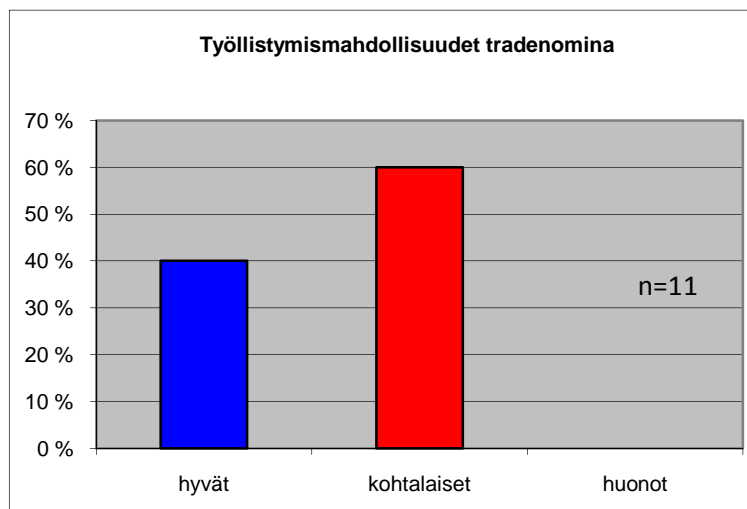
6.2.3 Koulutusta vastaavat työllistymismahdollisuudet

Niistä tradenomiopiskelijoista, joilla oli jo merkonomin tutkinto, 22 prosenttia koki työllistymismahdollisuutensa hyvinä, 67 prosenttia kohtalaisina ja 11 prosenttia huonoina (Kuva 9).

KUVA 9 Nykyhetken työllistymismahdollisuudet merkonomina.

Tradenomin tutkinnon suorittaneena työllistymismahdollisuudet arvioi hyviksi 40 prosenttia ja kohtalaisiksi 60 prosenttia vastaajista. Yksikään ei pitänyt työllistymismahdollisuuksia tradenomina huonoina (Kuva 10).

KUVA 10 Nykyhetken työllistymismahdollisuudet tradenomina.

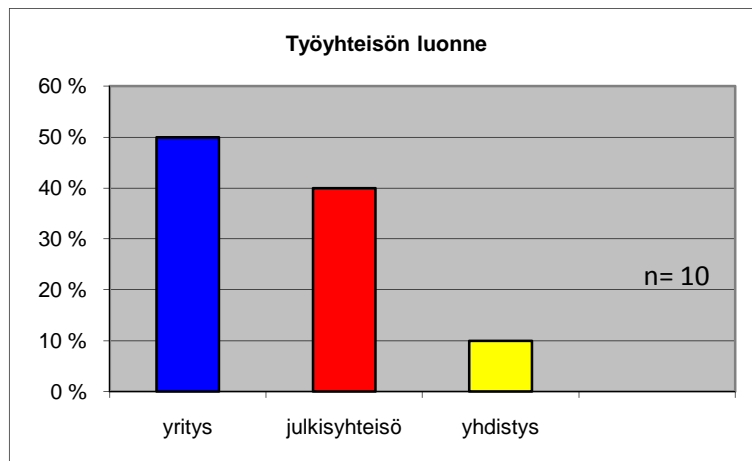
Suurin osa vastaajista halusi jatkaa edelleen tämänhetkisessä työssään taloushallinnon alalla. Monien työpaikkana oli tilitoimisto, jotkut olivat työssä pankissa, erilaisten yritysten tai julkisen sektorin palveluksessa. Useat vastaajat toivoivat työnkuvaansa lisää vastuullisuutta ja haasteita, osa halusi päästä etenemään esimiesasemaan, tilintarkastajaksi tai ryhtyä itsenäiseksi yrittäjäksi. Ne, jotka tällä hetkellä eivät työskennelleet liiketalouden sektorilla, uskoivat tulevaisuudessakin olevansa jossain muualla. Työnkuvasta riippumatta monet vastaajista pitivät tärkeänä sitä, että työ-

paikalla vallitsisi hyvä työilmapiiri ja että he voisivat tulevaisuudessakin vaikuttaa työnsä kehittämiseen ja tuoda esille omia näkemyksiään.

Saatujen vastausten perusteella voidaan todeta tradenomiopiskelijoiden opiskelumotivaation pohjautuvan paljolti uskoon paremmista työllistymismahdollisuuksista tutkinnon suorittamisen jälkeen. Moni liiketalouden alalla työssä jo oleva tuntui haluavan jatkaa entisessä työssään. Jatkokoulutukseen hakeutumisen taustalla on todennäköisesti halu varmistaa nykyinen työpaikka lisäpätevyydellä. Se, miksi muualla töissä olevat eivät halunneet jatkossa liiketalouden alan töihin, ei selvinnyt.

6.3 Työnantajat

Kysely lähetettiin 20 työnantajalle. Vastauksia tuli 10 kappaletta, joten vastausprosentiksi muodostui 50. Kyselyyn vastanneista työnantajista puolet edusti yrityksiä, 40 prosenttia julkisyhteisöjä ja 10 prosenttia yhdistyksiä (Kuva 11).

KUVA 11 Työyhteisön luonne.

6.3.1 Työyhteisössä toimivien työntekijöiden koulutus, työtehtävät ja lisäkoulutus

Vastauksista kävi ilmi, että 60 prosentissa työyhteisöistä työskenteli sekä merkonomeja että tradenomeja, suurin osa näistä työnantajista edusti yrityksiä. Joukossa oli myös muutama julkisyhteisö. Loput työyhteisöistä edustivat enimmäkseen julkisen sektorin työnantajia, muutamaa yritystä ja yhdistystä lukuun ottamatta. Näiden vastaajien palkkalistoilla oli merkonomeja, merkantteja, ekonomeja, hallintotieteiden ylioppilaita tai -maistereita sekä kauppatieteiden maistereita, mutta ei yhtään tradenomia.

Yhteenvedosta (Taulukko 1) käy ilmi eri koulutustaustaisten työntekijöiden sijoittuminen eri työtehtäviin yrityksissä, yhdistyksissä ja julkissektorilla. Taulukosta huomataan merkonomien sijoittuminen kaikkein laajalaisimmin eri työtehtäviin, myös johtaviin tehtäviin. Tradenomien vähäinen määrä tai puuttuminen kokonaan julkisen sektorin tehtävistä selittynee osittain sillä, että itse tutkinto on vielä suhteellisen ”tuore” verrattuna esimerkiksi merkonomin tutkintoon.

TAULUKKO 1 *Kaupallisen / hallinnollisen alan tutkintojen mukainen työllistyminen
esimerkkiorganisaatioissa*

	Merkonomi	Tradenomi	Muu tutkinto
asiakaspalvelija	x	x	x
hallintosihteeri	x		x
henkilöstöasiainsihteeri	x		
kirjanpitäjä	x	x	
kirjastovirkailija	x		
korvauskäsittelijä	x	x	x
laskentapäällikkö	x		
myyjä	x	x	x
palkanlaskija	x	x	
palvelusuhdepäällikkö			x
rahoitusjohtaja			x
reskontranhoitaja	x	x	
sosiaalipalvelun ohjaaja	x		
suunnittelupäällikkö			x
talousjohtaja		x	
taloussihteeri	x		
tarkastussihteeri		x	
tietojenkäsittelijä	x	x	
toimistosihteeri	x	x	
vastaanottosihteeri	x		
viestintäpäällikkö		x	

Tradenomien olemassaolo on yleisesti tiedostettu vasta 2000 -luvun puolella. Julkisen sektorin, kuten kuntien ja seurakuntien, henkilöstössä ei yleensä ole kovin suurta vaihtuvuutta. ”Vanhan tutkinnon” suorittaneet henkilöt työskentelevät saman työnantajan palveluksessa kymmeniä vuosia, usein aina eläkeikään saakka. Myöskään uusia virkoja tai toimia ei tällä sektorilla kovin tiheään perusteta. Sen sijaan yrityksissä, esimerkiksi pankeissa ja tilitoimistoissa, henkilöstön vaihtuvuus on suurempaa, ja tehtävänkuvat saattavat muuttua varsin radikaalistikin. Tästä esimerkkinä voidaan mainita perinteinen pankkitoimihenkilö, joka vielä kymmenen vuotta taaksepäin kohtasi asiakkaat henkilökohtaisesti pankkitiskillä ja hoiti heidän raha-asiansa.

Tätä nykyä pankkitoimihenkilön rooliin on sisällytetty myös markkinointi- ja myyntityötä, ts. työntekijän tehtävänä on houkutella asiakkaat yritykseen ja tätä kautta osattava myös pitää heistä kiinni. Myös julkisen sektorin puolella tällainen sisäisen yrittäjyyden periaate on alkanut yleistyä. Näin ollen myös rekrytointitilanteissa ollaan kiinnostuneita erilaisista koulutustaustoista, ja uusien tietojen voimavara työmarkkinoille pyritäessä. Työnantajat ovat myös ”löytäneet” ammattikorkeakoulututkinnot oppilaitosyhteistyön myötä.

Valtaosa vastaajista, noin 70 prosenttia, toi ilmi, että heidän työntekijöilään on mahdollisuus opiskella työn ohessa. Kyselyyn vastanneista 40 prosenttia ei pitänyt kuitenkaan kovin tärkeänä lisäkoulutuksen hankkimista. Kohtalaisen tärkeänä lisäkoulusta pidettiin lähinnä julkisella sektorilla. Kysely toi myös esille arvelun iäkkäiden työntekijöiden heikosta opiskelumotivaatiosta. Työnantajat olivat pääosin valmiita tukemaan opiskelua ja joissakin työpaikoissa, varsinkin tilitoimistoissa, lisäkoulutus katsottiin välttämättömäksi tietojenkäsittelyn ja tekniikan nykykehityksen mukana pysymisessä. Työntekijöiltä edellytettiin moniosaamista ja oman työn lisäksi katsottiin olevan tarpeen hallita työpaikan asioita kokonaisvaltaisesti.

Harjoittelijat ja työssäoppijat koettiin osin rasitteeksi työnantajalle, varsinkin yrityksissä. He sitoivat muuta henkilökuntaa ohjaus- ja opetustehtäviin. Tämä koettiin ongelmaksi varsinkin lyhyissä oppimisjaksoissa. Julkisella sektorilla suhtautuminen harjoittelijoihin oli suopeampaa.

6.3.2 Työntekijöihin liittyvät odotukset rekrytointitilanteessa

Yritysten edustajat pitivät tärkeänä uusia työntekijöitä valitessaan alan peruskoulutusta ja ensisijaisesti juuri tehtävän edellyttämää suuntautuneisuutta, kuten tilitoimistossa laskentatoimi ja kirjanpito, kauppalikkeissä markkinointi. Erään yrityksen edustaja mainitsi vielä, että erityisesti tradenomin tutkinnosta on merkittävää etua, sillä se on edellytys KLT-tutkinnon, eli kirjanpitäjille suunnatun laskenta-alan asiantuntijatutkinnon, suorittamiseen. Toinen yhtä tärkeä seikka oli käytännön työkokemus. Sitä painottivat kaikki yritys vastaajat. Toivottavaa oli myös, että työkokemus oli hankittu samalta alalta. Myös yhdistykset painottivat samoja asioita kuin yritys vastaajat.

Julkisen sektorin vastaajat toivat edellisessä kohdassa mainittujen ominaisuuksien lisäksi vahvasti esille ATK-osaamisen, suullisen ja kirjallisen viestintätaidon sekä kielitaidon. Vastauksissa mainittiin myös esiintymistaito. Tämän lisäksi julkisyhteisöjen organisaation ja arvojen tuntemusta painotettiin. Erityistä huomiota näissä vastauksissa herätti se, että asiakaspalvelutaitoja ei mainittu lainkaan, tosin voi olla, että tätä ominaisuutta pidetään nykyisin jo itsestäänselvyytenä. Toinen ”puuttuva” ominaisuus oli tiimityöskentelytaidot.

Kaikki vastaajat katsoivat riittävän työkokemuksen olevan edellytys sekä alan suorittaviin että johtaviin tehtäviin, jotta hakijaa voitiin pitää alan ammattilaisena. Riittäväksi työkokemukseksi katsottiin 1-5 vuotta, johtavissa tehtävissä julkisyhteisöjen kanta oli kuitenkin 5-10 vuotta.

6.4 Kyselyjen luotettavuuden arviointi

Opiskelijoille suunnatun kyselyn vastauksia voidaan pitää suhteellisen luotettavina. Vastausten joukossa ei ollut yhtään hylätyksi luokiteltavaa lomaketta. Kaikki vastaukset olivat asiallisia, eivätkä kyselyyn osallistuneet esittäneet kyselylomaketta koskevia tarkentavia kysymyksiä. Merkonomiopiskelijoille suunnattuun kyselyyn tuli kaikkiaan 74 vastausta, joten

tällä otoskoollla voidaan jo vetää varsin luotettavia johtopäätöksiä. Vastaa-
jilla tuntui olevan suhteellisen realistinen käsitys sekä koulutukseen että
työllistymiseen liittyvistä seikoista. Tradenomiopiskelijoiden kohdalla
vastaajamäärä, 11 vastausta, jäi pieneksi verrattuna koko 70 opiskelijan
perusjoukkoon. Vastaajien joukossa ei ollut yhtään miestä. Tästä huoli-
matta tutkimustuloksia voidaan pitää suuntaa-antavina, koska lähes kaik-
kien vastaajien kohdalla toistuivat samat asiat, ja näkökulma tutkittaviin
seikkoihin oli useimmilla samankaltainen. Jos tradenomiopiskelijoille olisi
käytetty samaa kyselymenetelmää kuin merkonomiopiskelijoille, vastaus-
prosentti olisi kenties saatu suuremmaksi, toki kyselyn tekeminen kesken
oppitunnin olisi voinut olla mahdollista, mutta käytännön järjestelyjen ta-
kia työläämpää.

Työnantajakyselyssä perinteinen postikysely osoittautui tehokkaammaksi
tavaksi saada vastauksia kuin sähköposti. Henkilökohtaisesti perille toimi-
tettu ja pois noudettu kysely motivoi enemmän vastaajia kuin sähköpostin
välityksellä tullut. Myös lyhyt vastausaika mahdollisti paremman vastaus-
prosentin. Kaikki vastanneet työnantajat olivat paneutuneet kyselyyn ja
tuoneet avoimesti oman kantansa esille kysytyistä asioista, joten heidän
vastauksiinsa perustuvia tutkimustuloksia voidaan pitää varsin luotettavi-
na.

7 MERKONOMIEN JATKOKOULUTUSTARVE JA TYÖELÄMÄÄN SJOITTUMINEN TEHDYN TUTKIMUKSEN PERUSTEELLA AIKUISOPPIJAN NÄKÖKULMASTA

Aikuisopiskelijoille suunnatun kyselyn vastauksista ilmeni, että kaikki olivat kokeneet opiskelun rasittavaksi, mutta samalla se oli ollut monen kohdalla myös hyvin antoisaa. Onnistumisen kokemukset palkitsivat vaivannäön. Aikuisopiskelijan näkökulmasta oppimistehtävien määrä nähtiin suurena ja aikataulut kireinä, koska aikuisopiskelijoilla ei ole samalla tavalla resursseja panostaa opiskeluun kuin nuoriso-opiskelijoilla. Eräänlaisena kädenojennuksena oppilaitoksen taholta saatu lisäaika tehtävien palautukseen lisää opiskelumotivaatiota ja antaa opiskelijalle kuvan siitä, että jokaisen elämäntilanne huomioidaan opintojen suunnittelussa ja niiden suorittamisessa. Oppituntien nauhoittaminen palvelee erityisesti niitä, jotka eivät pääse tunneille, samoin nauhoitteiden avulla on hyvä palata asioihin uudelleen tehtäviä tehdessä.

Useat kyselyyn osallistuneista olivat tunnistaneeet itsessään uupumisen merkkejä, koska opintojen ohella oli hoidettava myös työ ja lähes kaikkien kohdalla myös perhe. Muutama vastaaja oli äitiyslomalla. Perheen tuki oli hyvin tärkeä asia monien vastaajien mielestä, mutta samalla perheenäidit potivat huonoa omaatuntoa siitä, ettei heillä omasta mielestään enää ollut niin paljon aikaa omaan hyvinvointiinsa, kuten harrastuksiin, panostamiseen. Tätä kautta heidän uupumuksensa alkoi vaikuttaa myös perhe-elämään. Osa kertoi tekevänsä tehtäviä iltamyöhällä tai öisin.

Tutkimuksen perusteella todettiin myös, että verkkokurssit ovat toisille opiskelijoille erittäin hyvä tapa opiskella, varsinkin työn ohessa, toisille ne eivät välttämättä sovellu lainkaan. Jotkut hyötyvät kontaktiopetuksesta eniten, samalla kertaa opiskelijat saavat omalta ryhmältään tärkeää vertaistukea ja pystyvät näin myös kannustamaan toisiaan. Ryhmätöissä kaikkien osallistujien panos ei kuitenkaan aina ole tasavertainen, toiset ehtivät enemmän kuin toiset, ja ryhmätyöt verkon kautta toteutettuina saattavat joidenkin opiskelijoiden kokemuksen mukaan olla hyvin työläitä

Opiskelun alussa on erityisen tärkeää, että opintojen ohjausta annetaan riittävästi, varsinkin eri ”opiskelutyökalujen”, kuten moodlen, winhan, sähköpostin ja portaalin, käyttöön. Vaikka tietotekniikka onkin jo monille arjessa tuttua, osalle se saattaa tuottaa vaikeuksia. Monet kyselyyn vastanneista olivat sitä mieltä, että myös aikuisopiskelijoiden opintoihin pitäisi sisältyä ”opiskelijana ammattikorkeakoulussa” -opintojakso. Lisäksi opiskelijan on tärkeää tietää, kuka oppilaitoksessa varsinaisesti vastaa heidän opintojensa ohjauksesta ja kenen puoleen heillä on mahdollisuus kääntyä, kun he tarvitsevat apua tietynlaisissa asioissa. Moni opiskelija kaipaa tämän lisäksi henkilökohtaista tukea ja kannustusta oppilaitoksen taholta.

Opiskelijoille tulisi jo heti opintojen alkuvaiheessa selvittää, millainen tukiverkosto oppilaitoksen taholta on heidän käytössään sekä miten näihin tahoihin saadaan yhteys, jos opinnot jostain syystä muuttuvat turhan ras-
kaaksi esimerkiksi henkilökohtaisten syiden takia. Vaikka opiskelu onkin

jokaisen aikuisopiskelijan kohdalla oma henkilökohtainen valinta, matkan varrella voi tulla myös odottamattomia yllätyksiä, motivaatio saattaa laskea ja sen myötä omat voimavarat alkavat hiipua. Tämän seurauksena opinnot pitkittyvät ja vaikeutuvat. Jokaisen opiskelijan tavoitteena on kuitenkin valmistuminen, ja tätä kehitystä pitäisi tukea kaikin mahdollisin keinoin.

Opetuksen suunnittelussa olisi hyvä huomioida se, kuinka paljon aikuisopiskelijat jo tietävät kyseistä aiheesta aikaisempien opintojensa pohjalta, koska esimerkiksi kaikilla kyselyyn osallistuneilla ei ollut liiketalouden opintoja pohjakoulutuksena. Myös opetuksen selkeyteen tulisi kiinnittää huomiota. Monet aikuisopiskelijat kokevat omalla kohdallaan sen, että oppiminen ei tapahdu enää niin helposti ja nopeasti kuin nuorempana. Opettajien taholta reaaliaikainen palaute itse oppimisprosessista ja tehtävistä koetaan tärkeäksi. Monet kokevat osan kursseista sikäli tarpeettomina, että ne eivät välttämättä palvele työelämän tarpeita, toiset kurssit sitä vastoin nähdään käytännönläheisinä ja tarpeellisina, kuten kyselytilanteessa kustannuslaskenta, kirjanpito ja strateginen johtaminen. Opinnäytetyöprosessiin kaivataan erityisesti ohjausta, koska se nähdään usein aikuisopiskelijan taholta työläänä ja vaikeaselkoisena. Usein opinnäytetyön aihe joudutaan valitsemaan jo opiskelun alkuvaiheessa.

Tutkimukseen osallistuneista aikuiskoulutuksessa olevista suurin osa oli sitä mieltä, että jatko-opinnot hyödyttävät heitä sekä työllistymisen että itsensä kehittämisen näkökulmasta. He itse arvostivat aikaisempaa kaupallisen alan koulutustaan, merkonomin, merkantin ynnä muuta tutkintoa, mutta toisaalta osa tunsu silti epävarmuutta siitä, mahtaako kyseisen tutkinnon tuoma pätevyys enää riittää tulevaisuuden työmarkkinoilla, kun työpai-koista ryhdytään toden teolla kilpailemaan. Osalla vastaajista edellisen tutkinnon suorittamisesta oli kulunut pitkä aika, ja osa tuolloin tulleesta informaatiosta alkaa jo vanhentua. Tästä syystä he näkivät tradenomin tutkinnon eräänlaisena lisäbonuksena työmarkkinoilla menestymistä silmällä pitäen. Samalla kertaa tarjoutui opiskelun myötä myös mahdollisuus entisten tietojen ja taitojen päivittämiseen.

Merkonomit suuntautuvat tulevaisuudessa todennäköisesti enemmän alan suorittaviin tehtäviin, kun taas tradenomioiden kohdalla suuntaus on menossa enemmän johtotehtäviä ja kansainvälisyyttä kohti. Tämän toivat esille sekä tehty tutkimus että opetussuunnitelmat. Merkonomin tutkinto on tästä huolimatta erittäin hyvä koulutus sekä yleissivistävällä tasolla että ”astinlautana” kaupallisen alan ammattikorke- ja korkeakoulututkintoihin.

7.1 Aikuisopiskelun kantavat voimat ja ”kompastuskivet”

Tähän opinnäytetyöhön liittyvässä tradenomiopiskelijoille suunnatussa kyselyssä haluttiin myös selvittää, mistä aikuisopiskelijat ammentavat voimavarojaan opiskeluun ja mitkä asiat he kokevat erityisen vaikeina opintojen kannalta. Lähes kaikissa vastauksissa toistuivat samat asiat sekä kantavina voimavaroina että ”kompastuskivinä”.

Tärkeimmäksi voimavaraksi useat nimesivät oman perheensä ja lähipiirin, joka on antanut heille tukea ja mahdollistanut opiskelun erilaisilla arjen hallintaan liittyvillä keinoilla. Myös työyhteisön tuki tai sen puuttuminen oli monen kohdalla ratkaiseva asia. Useat vastaajat näkivät myös oman opiskeluryhmän merkityksellisenä vertaistuen antajana, opiskelutovereiden apu ja kannustus merkitsivät monelle todella paljon. Kaikki vastanneet odottivat myös oppilaitoksen taholta tulevaa tukea ja joustavuutta. Aikuisopiskelijoita eteenpäin ajava voima oli tavoite tutkinnon valmistumisesta ja sitä kautta paremmista työllistymis- tai ylenemismahdollisuuksista. Myös parempi tulotaso houkutti monia. Motivaatio opiskeluun oli kaikilla vastaajilla ollut opintojen alkuvaiheessa suhteellisen korkealla, mutta opintojen edetessä se vaihteli jo huomattavasti. Tavallisin syy motivaation laskemiseen oli opiskelusta aiheutunut stressi. Muutamat vastaajat toivat esille myös sen, että he olivat opintojen alkuvaiheessa kohdistaneet itseensä liian suuria vaatimuksia, ja koska odotukset eivät kaikilta osin olleet täyttyneet, seurauksena oli pettymyksen tunteita sekä itseä että oppilaitosta kohtaan.

Opintoja hidastavina tai hankaloittavina tekijöinä koettiin ajanpuute, liian vaikeat tehtävät, työnantajan nihkeä suhtautuminen opintoihin sekä omien voimavarojen loppuminen vaihtelevissa elämäntilanteissa. Vaikeinta oli perheen, työn ja opintojen yhteensovittaminen. Koska kaikki vastaajat olivat naispuolisia ja useat heistä perheenäitejä, heitä ahdisti huono omatunto ja tunne perheen laiminlyömisestä. Tässä kohtaa syntyi ristiriita selkeän tutkintotavoitteen ja tyypillisen äidinroolin välille. Toisaalta monet kokivat tärkeänä myös sen, että opiskelun myötä he saivat omaa aikaa itselleen ja pääsivät tapaamaan vastaavassa tilanteessa olevia opiskelutovereitaan.

Jotkut olivat ainakin osittain ratkaisseet yllä olevat ristiriidat hyödyntämällä opintojen yhteydessä mahdollisimman paljon verkkokursseja. Näin heidän ei tarvinnut lähteä kotoa mihinkään, mutta vaikeaksi asian teki se, että myös verkko-opiskelu vaatii omaa rauhaa ja keskittymistä. Niinpä he joutuivat tekemään tehtäviä silloin, kun pystyivät parhaiten irrottautumaan perheen parista, eli tavallisimmin öisin, mikä puolestaan kulutti tavattomasti heidän voimavarojaan ja laski opiskelumotivaatiota.

Suurin osa aikuisopiskelijoista on hyvin tunnollista väkeä, ja he haluavat suoritua opinnoistaan mahdollisimman lyhyessä ajassa. Tämä aiheutti usealle vastaajalle suorituspainetta, ja jos ajanpuute oli alkanut vaivata tehtävien palauttamisessa, suorittamattomia tehtäviä alkoi kertyä, ja loppujen lopuksi edessä tuntui olevan ylitsepääsemätön suma. Oppilaitosten taholta tuleva jousto ja opintojen uudelleen aikatauluttaminen auttoi monia, mutta muutamat tuntuivat harkitsevan jo opiskelun lopettamista, koska kokivat tavallaan epäonnistuneensa, kun eivät pysyneet muiden tahdissa. Joidenkin kohdalla oman elämäntilanteen vaihtelut aiheuttivat opintojen viivästymistä. Alla muutamia kyselystä lainattuja kommentteja:

”Työyhteisö tuki opiskeluani olemalla hengessä mukana ja vastaamalla kyselyihini. Opiskelun lähiopetuspäivät olivat palkattomia, siinä työnantaja olisi voinut palkan muodossa tukea opiskeluani. Sain opiskelun päätyttyä täydellisenä yllätyksenä stipendin työnantajaltani.” perheellinen nainen 54 v.

”Työn ja perheen yhteensovittaminen on ollut aika raskasta, onneksi on ollut mukava ja kannustava opiskeluryhmä. Verkkokurssit eivät ole minua varten, koen oppivani enemmän lähiopetuksessa.” perheellinen nainen 26-35 -v.

”Alkuopiskelu sujui hyvin, kun tein lyhennettyä työpäivää. Jäin hoitopaalle ja opiskelu alkoi hankaloitua vauvanhoidon takia.” perheellinen nainen 36-50-v.

”Vaikeinta on ollut yhdistää äitiysloma ja opiskelu, minulla on kuitenkin tavoite saada tutkinto.” perheellinen nainen 26-35 -v.

”Aikaa ei ole tarpeeksi, opiskelun ja työn sovittaminen vaikeaa, jaksamisen kanssa ongelmia.” perheellinen nainen 36-50-v.

”Opiskelu on ollut innostavaa ja rasittavaa. Tehtävien palautukset ovat jatkuvasti mielessä, ja ne ovat laajoja ja aikaavieviä. Aika ei meinaa aina riittää. Kesä ja vapaa opiskelusta auttaa jaksamaan.” perheellinen nainen 36-50-v.

”Perheen ja kodinhoito on selvästi kärsineet äidin opiskelusta, myös oma terveys on kärsinyt, koska ei ole päässyt vesijumppaan. Opiskelun jaksaa vain siinä toivossa, että tämä on pian ohi.” perheellinen nainen 36-50-v.

”Aikuiselle koulutus/opiskelu sopii hyvänä/hyödyllisenä harrastuksena.” perheellinen nainen 26-35 -v.

”Verkko-opiskelu hyvä lisä opintoihin. Ryhmätyöt luovat välillä turhaa stressiä, koska kaikilla ei ole aikaa tehtävien tekoon samaan aikaan ja toiset ovat ehtineet panostaa asiaan huomattavasti enemmän ja mahdollisesti tehneetkin suurimman osan työstä kuin ne, jotka ehtivät paneutua siihen vasta myöhemmin.” perheellinen nainen 26-35 -v.

”Aloittaessani olin täynnä intoa. Aika on kortilla ja tehtävät ylimitoitettuja. Opiskelu on ollut rasittavaa. Kaipaen neuvontaa ja ohjausta. Opiskelukavereiden avulla olen päässyt näinkin pitkälle, kiitos siitä heille!” perheellinen nainen 36-50 -v.

8 JOHTOPÄÄTÖKSET

Tähän tutkimukseen liittyvällä kyselyllä saatiin vastaus molempiin tutkimuksen alussa asetettuihin kysymyksiin. Kyselyn kautta haluttiin tietää, millaisina merkonomi- ja tradenomiopiskelijat näkevät tulevaisuuden työllistymismahdollisuutensa. Vastausten perusteella voidaan todeta, että huomattava osa merkonomiopiskelijoista näki tulevaisuuden työllistymismahdollisuudet hyvinä, kun taas tradenomiopiskelijoista yli puolet näki työllistymismahdollisuudet tulevaisuudessa kohtuullisina. Edellä mainittuun kysymykseen liittyi alakysymyksiä siitä, kokevatko opiskelijat tarvitsevansa tai haluavansa lisäkoulutusta, kuten ammattikorkea- tai korkeakouluopintoja, sekä missä tehtävissä he haluaisivat työskennellä tai uskovat työskentelevänsä noin viiden vuoden kuluttua.

Saaduista vastauksista kävi ilmi, että suunnilleen kolmannes merkonomiopiskelijoista näki jatkokoulutuksen tarpeelliseksi. Tradenomiopiskelijoiden kohdalla hieman yli puolet vastaajista ilmaisi tarvitsevansa jatkokoulutusta. Tulevaisuuden työllisyysnäkökymät molempien opiskelijaryhmien kohdalla jakaantuivat sekä kaupallisen että muun alan tehtäviin. Aikuisopiskelijoista huomattava osa aikoi jatkaa nykyisessä tai sitä vastaavassa työssä, samoin oli merkonomiopiskelijoiden kohdalla. Muutama molempien opiskelijaryhmien edustaja suunnitteli alan vaihtoa tai aikoi tulevaisuudessa työllistyä kokonaan toiselle sektorille.

Liiketalouden perustutkintoa koskien elokuussa 2009 voimaantulleeseen tutkintouudistuksen myötä myös koulutusohjelmat muuttuivat, ja näin ollen muutosta voi olla odotettavissa myös jatko-opintoihin hakeutumisessa. Nykyisten tradenomiopiskelijoiden keskuudessa ei vielä ole niitä merkonomin tutkinnon suorittaneita, joiden tutkinto on uuden liiketalouden opetussuunnitelman mukainen, joten heidän suhtautumisensa jatko-opintojen tarpeellisuuteen ei tässä opinnäytetyössä ole tiedossa.

Kyselyn kautta haluttiin myös tietää, millä tavoin työnantajat arvostavat merkonomin ja tradenomin tutkintoja. Hämeen talousalueen taloushallinnon työnantajille suunnatun kyselyn perusteella voidaan todeta, että merkonomin tutkinnon arvostus on edelleen kohtuullisen korkea. Sen rinnalle tullut ammattikorkeakoulupohjainen tradenomitutkinto ei ollut saanut vielä samanlaista ”statusta” tutkinnon tuoreuden takia, mutta varmasti tulevaisuudessa sen merkitys tulee kasvamaan työmarkkinoilla, koska tutkinto voidaan rinnastaa alempaan korkeakoulututkintoon, ja se antaa samalla pätevyyden monenlaisiin tehtäviin.

Edellä mainittuun kysymykseen liittyvinä alakysymyksinä haluttiin tietää, missä tehtävissä nämä molemmat taloushallinnon ammattilaiset työskentelevät, ja millaista koulutusta kunkin tehtävän hoito työnantajien mielestä edellyttäisi. Merkonomit olivat sijoittuneet tasaisesti kaikille alan sektoreille myös johtaviin tehtäviin. Tradenomeista vain pieni osa oli sijoittunut johtaviin tehtäviin. Muun koulutuksen saaneet, kuten kauppatieteiden maisterit ja ekonomit, olivat johtavissa tehtävissä. Tämän perusteella voidaan todeta, ettei ammattikorkeakoulututkinto yksinään välttämättä riitä johtavan tason työtehtäviin, mutta se voidaan lukea eduksi työnhakuprosessissa. Työkokemuksen merkitys korostui kyselyyn osallistuneiden

työnantajien vastauksissa. Muutamat työnantajavastaajat painottivat sitä, että vasta työelämässä opitaan varsinaisia kunkin alan edellyttämiä taitoja, mutta hyvä pohjakoulutus on aina etu uuden oppimiselle ja sisäistämiselle.

Tutkimuksen tuloksia voidaan soveltaa oppilaitosten opintojen ohjauksessa. Tutkimuksen myötä heräsi muun muassa ajatus siitä, pitäisikö laskentatradenomin tutkintoa markkinoida enemmän toisen asteen oppilaitoksiin. Jo tutkimuksen oppilaitoskyselyn suorituksen yhteydessä opinnäytetyön toimeksiantajaoppilaitos pyysi kyselyn suorittajalta tällaista infotilaisuutta. Infotilaisuus koettiin myönteiseksi ja sille on jatkossa tarvetta.

Merkonomin ja tradenomin tutkintojen vastakkainasettelu ei vielä tässä tutkimuksessa selvinnyt, koska tradenomeja on ollut työmarkkinoilla vasta vähän aikaa. Monissa työpaikoissa on vielä paljon merkonomin tutkinnon suorittaneita, jotka usein jatkavat työssään eläkeikään saakka. Vasta uusiin työntekijöiden rekrytointitilanteessa, varsinkin julkisella sektorilla, voidaan nähdä, mihin tutkintoihin työnantajat panevat painopisteen.

Jatkotutkimuksena tälle tutkimukselle voitaisiin seurata tulevaisuudessa avautuvien vanhojen työpaikkojen täyttämisperusteita, onko merkonomin perustutkinto enää riittävä vai vaaditaanko jo muunkinlaista pätevyitymistä? Monissa alan työpaikkailmoituksissa on jo muutaman vuoden ajan käytetty pätevyysvaatimuksena merkonomin tutkinnon ohella tradenomin tutkintoa, joten voidaan olettaa, että jo lähitulevaisuudessa nämä kaksi liiketalouden alan koulutusta ryhtyvät kilpailemaan keskenään. Työnantajat arvostavat koulutuksen lisäksi myös työkokemusta, joten varsinkin vasta valmistuneilla voi olla vaikeuksia ainakin vaativimpiin tehtäviin sijoittamisessa.

LÄHTEET

Hämeen ammattikorkeakoulu. 2009. www.hamk.fi Viitattu 30.10.2009.

Hämeen ammattikorkeakoulu, ammatillinen opettajakorkeakoulu. 2010. <http://staff.hamk.fi/~ttersunen/vv07/yksilolli-henkilo/mukauttaminen-ammattillisessa-koulutuksessa.pdf> Viitattu 21.3.2010.

Jauhiainen, A. 2003. Aikuisopiskelun monet merkitykset muutosten yhteiskunnassa. Teoksessa: Sallila, P. (toim.) Elämänlaajuinen oppiminen ja aikuiskasvatus. Kansanvalistusseura ja Aikuiskasvatuksen Tutkimusseura. Dark Oy.

Hein I., Nurmi K.E. & Paakkola E. 1993. Teoksessa: Kajanto, A. (toim.). Aikuisten oppimisen uudet muodot kohti aktiivista oppimista. Kansanvalistusseura ja Aikuiskasvatuksen Tutkimusseura. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.

Koivula, T. 2008. Forssan ammatti-instituutti. Juhlapuhe. 31.5.2008.

Koskinen, J. 2008. Hämeen ammattikorkeakoulu. Juhlapuhe. 13.6.2008.

Koulutusnetti. 2009. <http://www.koulutusnetti.fi/index.php?file=605> Viitattu 2.9.2009.

Liiten, M. 2010. Ylempiä amk-tutkintoja ei vielä tunneta työelämässä. Helsingin Sanomat 27.4.2010, D1.

Lyytikäinen, M. & Nummela, P. Forssan ammatti-instituutti. Sähköpostiviesti. 19.11.2008.

Markkinointi-instituutti. 2009. <https://www.markinst.fi/news.aspx?SectionId=2515&DocumentId=14820> Viitattu 14.10.2009.

Mäkinen, J., Olkinuora, E., Rinne, R. & Suikkanen, A. 2006. Elinkautisesta työstä elinikäiseen oppimiseen. Jyväskylä: PS-kustannus.

Opetushallitus. 2009. http://www.oph.fi/download/112194_Liiketalous.pdf Viitattu 13.10.2009.

Opetusministeriö. 2009. Ammatillisesti suuntautuneen aikuiskoulutuksen kokonaisuudistus. AKKU-johtoryhmän toimenpide-ehdotukset. Toinen väliraportti. Opetusministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2009:11. Helsinki: Yliopistopaino.

Raatikainen, L. 2004. Tavoitteellinen markkinointi. Helsinki: Edita Prima Oy.

Rinne, R. 2003. Elinikäinen oppiminen. Teoksessa: Manninen, J. (toim.) Aikuiskasvatus tutkijoiden silmin – tutkimusta 2000-luvun taitteessa. Kansanvalistusseura. Vantaa: Dark Oy.

Rogers, J. 2001. Aikuisoppiminen. Englanninkielinen alkuteos Adults learning. Tampere: Tammer-Paino Oy.

Silvennoinen, H. & Tulkki, P. 1998. Elinikäinen oppiminen. Helsinki: Gaudeamus.

Tradenomiliitto. 2009.

http://www.tradenomiliitto.fi/info/tradenomit_tyoelamassa Viitattu 2.9.2009.

Vähäkangas, K. Raahen matkailuoppaat ry.

<http://edu.raahe.fi/yhdistykset/matkailuoppaat/porvarikoulu.html> Viitattu 30.9.2009.

KYSELYLOMAKE MERKONOMIOPISKELIJOILLE

Ikäsi:

alle 18 v. ☐
19 – 25 v. ☐
26 – 35 v. ☐
yli 35 v. ☐

Suuntautumisvaihtoehtosi:

taloushallinto ☐
markkinointi ☐

1. Pohjakoulutuksesi

peruskoulu ☐
ylioppilastutkinto ☐
ammattillinen tutkinto, mikä _____ ☐
muu, mikä _____

2. Millaisia suunnitelmia Sinulla on valmistumisesi jälkeen?

minulla on jo työpaikka, mikä _____ ☐
menen armeijaan/siviilipalvelukseen ☐
ilmoittaudun työnhakijaksi ☐
aion jatkaa opiskelua ☐
muuta, mitä _____

Jos vastasit aikovasi jatkaa opintojasi, missä oppilaitoksessa ja millä koulutusalalla?

3. Oletko omasta mielestäsi saanut tarpeeksi informaatiota oman alasi jatkokoulutusmahdollisuuksista, esim. liiketalouden ammattikorkeakouluopinnoista?

kyllä ☐ ei ☐

4. Koetko omaan alasi jatkokoulutuksen tarpeelliseksi työmarkkinoilla menestymistä silmälläpitäen?

kyllä ☐ ei ☐ en osaa sanoa ☐

5. Millaisiksi arvelet merkonomin koulutustasi vastaavat työllistymismahdollisuutesi

a) tällä hetkellä

hyvät ☐
kohtalaiset ☐
huonot ☐

b) tulevaisuudessa (esim. 5 vuoden päästä)

hyvät ☐
kohtalaiset ☐
huonot ☐

6. Millaisissa tehtävissä uskot työskenteleväsi / haluaisit työskennellä esim. viiden vuoden kuluttua valmistumisestasi?

Kiitos vastauksistasi!

KYSELYLOMAKE TRADENOMIOPISKELIJOILLE

Ikäsi

18 - 25

☐

26 - 35

☐

36 - 50

☐

51 -

☐

Sukupuolesi

nainen

☐

mies

☐

Oletko

perheellinen

☐

perheetön

☐

1. Pohjakoulutuksesi (voit valita useamman)

keskikoulu/ peruskoulu

☐

ylioppilastutkinto

☐

ammattillinen tutkinto, mikä

☐

muu, mikä

2. Tilanteesi tällä hetkellä

työssä

☐

työtön

☐

opiskelija

☐

muu, mikä

3. Oletko omasta mielestäsi saanut tarpeeksi informaatiota oman alasi jatkokoulutusmahdollisuuksista, esim. liiketalouden ammattikorkeakouluopinnoista?

kyllä

☐

ei

☐

4. Koetko omaan alasi jatkokoulutuksen (esim. tradenomin tutkinnon) tarpeelliseksi työmarkkinoilla menestymistä silmälläpitäen?

kyllä

☐
☐

ei

☐

en osaa sanoa

5. Jos olet työssä, tukeeko työnantajasi opiskeluasi, esim. kannustamalla tai muulla tavoin?

kyllä

☐
☐

ei

☐

en osaa sanoa

omia kommenttejasi asiasta

6. Millaisiksi arvelet koulutustasi vastaavat työllistymismahdollisuutesi tällä hetkellä

a) merkonomina

hyvät

☐

kohtalaiset

☐

huonot

☐

b) tradenomina

hyvät

☐

kohtalaiset

☐

huonot

☐

- 7. Millaisissa tehtävissä uskot työskenteleväsi / haluaisit työskennellä esim. viiden vuoden kuluttua valmistumisestasi?**

- 8. Oletko saanut oppilaitoksen taholta tukea opiskeluusi, esim. opintojen ohjausta, kannustusta tai muuta tukea?**

kyllä

☐

ei

☐

tähän voit kirjoittaa kokemuksiasi tai ajatuksiasi siitä, millaista tukea olisit kokenut tarvitsevasi

- 9. Tähän voit kirjoittaa kommenttejasi aikuisopiskelusta; esim. mitä odotuksia Sinulla oli opinnot aloittaessasi ja ovatko odotuksesi täyttyneet, onko aikasi riittänyt esim. perheen, työn ja opiskelun yhteensovittamiseen, onko opiskelu ollut innostavaa, rasittavaa jne.**

Lämmin kiitos vastauksistasi!

Tsemppiä opintoihisi!

KYSELYLOMAKE TYÖNANTAJILLE

Arvoisa Työnantaja,

Opiskelen Hämeen ammattikorkeakoulussa suuntautumisvaihtoehtonani laskentatoimi ja rahoitus ja teen opinnäytetyötä kaupallisen alan ammattilaisten sijoittumisesta työelämään. Työn toimeksiantajana toimii Forssan ammatti-instituutin kaupan ja hallinnon ala.

Tarkoitukseni on mm. tämän kyselyn avulla selvittää, millaisissa tehtävissä kaupallisen alan koulutuksen saaneet työskentelevät, kuinka tärkeänä sekä työntekijät että työnantaja näkevät lisäkoulutuksen tarpeellisuuden ja mitä valmiuksia työnantajat odottavat työntekijöiltään.

Tästä syystä toivon, että Teillä olisi hetki aikaa vastata oheiseen kyselyyn ja palauttaa lomake minulle sähköpostilla. Vastajaat olen valinnut satunnaisesti Lounais- ja Kanta-Hämeen alueelta eri sektoreilta saadakseni aiheesta mahdollisimman kattavan kokonaiskuvan. Vastaukset käsitellään nimettöminä ja täysin luottamuksellisesti. Annan tarvittaessa mielelläni lisätietoja.

Vastauksistanne kiittäen

Tuula Parkkinen
tradenomiopiskelija

Työyhteisönne luonne:

yrittäjä ☐

julkisyhteisö ☐

yhdistys ☐

1. Työyhteisössänne työskentelee

merkonomeja ☐

tradenomeja ☐

ei kumpikaan ☐

muun kaupallisen/hallinnollisen tutkinnon suorittaneita, minkä

2. Millaisissa tehtävissä työyhteisössänne työskentelee

a) merkonomeja

b) tradenomeja

c) muun kaupallisen/hallinnollisen tutkinnon suorittaneita

3. Kuinka tärkeänä pidätte lisäkoulutuksen hankkimista, (esim. merkonomien kohdalla tradenomin tutkinnon suorittamista)?

hyvin tärkeänä ☐

kohtalaisen tärkeänä ☐

ei kovin tärkeänä ☐

ei lainkaan tärkeänä ☐

4. Millaisia valmiuksia (esim. koulutustaustaan liittyviä) odotatte työntekijältä rekrytointitilanteessa?

5. Kuinka pitkä työkokemus pitää mielestänne työntekijällä olla, jotta on "ammattilainen"

a) suorittaviin alan tehtäviin (esim. palkanlaskija, kirjanpitäjä, reskontranhoitaja, sihteeri jne.)

alle vuosi tai vastavalmistunut ☐

1-5 vuotta työkokemusta ☐

muu, mikä

b) johtaviin alan tehtäviin (esim. talousjohtaja, kamreeri, pääkirjanpitäjä, hallintojohtaja jne.)

alle vuosi tai vastavalmistunut ☐

1-5 vuotta työkokemusta ☐

muu, mikä

6. Onko työyhteisössänne mahdollisuus opiskella työn ohessa, esim. päivittää tutkintoaan tai kouluttautua uusiin tehtäviin?

kyllä ☐ ei ☐ en osaa sanoa ☐

7. Millaisia ajatuksia työn ohessa opiskelu Teissä herättää työnantajan näkökulmasta katsottuna? (esim. työyhteisönne kokemuksia tästä asiasta, hyöty- ja haittanäkökoh-
tia jne.) Voitte vapaasti kommentoida asiaa.

8. Millaista kaupallisen/hallinnollisen alan osaamista arvelette tulevaisuudessa tarvittavan omalla sektorillanne? Tuleeko kyseisten työtehtävien toimenkuva muuttu-
maan ja jos tulee, millä tavalla?

9. Muita asiaan liittyviä näkökohtia, ajatuksia tai kokemuksia (esim. alan opiskeli-
joiden työssäoppimis- tai harjoittelujaksoista)

Lämmin kiitos vastauksistanne!